

COI Focus

Noord-Macedonië Algemene situatie

13 augustus 2021 (update)

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding.....	4
1. Democratie.....	5
1.1. Het kiesstelsel	6
1.2. Het politieke bedrijf.....	9
1.3. De strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad (algemeen)	12
1.4. De weg naar lidmaatschap van de EU	16
2. Rechtstoestand/rechtsbescherming.....	18
2.1. Algemene rechtstoestand/rechtsbescherming: justitie en veiligheidsdiensten	18
2.1.1. De hervormingen en de aanpak van de corruptie en politieke beïnvloeding bij het gerecht: evolutie (2015-2020) en huidige stand van zaken	22
2.1.2. De hervormingen en de aanpak van de corruptie bij de politie: evolutie (2015-2020) en huidige stand van zaken	25
2.1.3. Juridische bijstand	26
2.2. Algemene rechtstoestand/rechtsbescherming: wetgeving en toepassing ervan in de praktijk	27
2.3. Systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schendingen van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag, anti-folterverdrag en de Geneefse Vluchtelingenconventie	28
2.4. Detentieomstandigheden	31
3. Specifieke situaties	34
3.1. Albanezen.....	34
3.2. Roma	37
3.3. Huiselijk geweld	42
3.4. Persvrijheid.....	45
3.5. LGBTI.....	47
Bibliografie.....	53

Lijst van afkortingen

BDI: Democratic Union for Integration

BUPO: Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten

CPT: Committee for the Prevention of Torture

DICCIPS: Department for Internal Control, Criminal Investigation and Professional Standards

DPA: Democratic Party for Albanians

EASO: European Asylum Support Office

EC: Europese Commissie

ECRI: Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie

ERRC: European Roma Rights Centre

EVRM: Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

FIDH: Internationale Federatie voor de Mensenrechten

FYROM: Former Yugoslav Republic of Macedonia

ILGA: International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association

LGBTI: Lesbian Gay Bisexual Transgender Intersexual

MHC: Macedonian Helsinki Committee

OSCE-ODIHR: Organization for Security and Cooperation in Europe - Office for Democratic Institutions and Human Rights

OVSE: Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa

SCPC: State Commission for the Prevention of Corruption

SDSM: Social Democratic Union of Macedonia

SJO/SPO: Special Prosecution Office

VMRO-DPMNE: Internal Macedonian Revolutionary Organization – Democratic Party for Macedonian National Unity

Inleiding

Deze COI Focus biedt een overzicht van een brede waaier van relevante en actuele COI-bronnen over Noord-Macedonië. Het gaat hierbij over COI-bronnen van andere lidstaten van de Europese Unie (EU), de European Asylum Support Office (EASO) en van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken als ook van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Vluchtelingen (United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR), van de Raad van Europa of van andere internationale organisaties (Freedom House, Amnesty International, Human Rights Watch, de Bertelsmann Stiftung, Reporters Without Borders). Ten slotte zijn ook een aantal Noord-Macedonische bronnen opgenomen: het Macedonian Helsinki Committee (MHC), de Noord-Macedonische Dienst van de ombudsman, ...

Ook de relevante informatie uit de *progress reports* van de Europese Commissie (EC) maakt deel uit van dit overzicht. In deze rapporten evalueert de EC de lokale implementering van het EU-uitbreidingsbeleid voor Noord-Macedonië. Dit uitbreidingsbeleid is gebaseerd op vooropgestelde criteria waarvan sommige ook relevant zijn voor dit COI-overzicht.

Dit document is een actualisering van een eerder overzicht van de situatie in Noord-Macedonië, gepubliceerd op 26 juli 2018. Het is aangevuld met informatie uit de periode van augustus 2018 tot 24 juli 2020. Op 13 augustus 2021 heeft Cedoca dit document aangevuld met recente informatie over de situatie voor leden van de LGBTI-gemeenschap. Sinds jaren volgt Cedoca de situatie in Noord-Macedonië op de voet. De beschikbare informatie staat niet alleen thematisch maar telkens ook chronologisch geordend zodat de evolutie van elk thema gedurende de voorbije vijf jaar zichtbaar wordt.

Informatie over de jaren vóór 2015 is, voor zover niet meer relevant, niet meer opgenomen in dit overzicht. Doorgaans wordt letterlijk geciteerd uit Engelstalige bronnen. Enkel de langere citaten worden voorafgegaan door een parafraze ervan in het Nederlands.

Deze COI Focus is opgevat als een compendium en maakt bijgevolg geen synthese van de verzamelde informatie.

1. Democratie

Freedom House, een Amerikaanse ngo die research en beleidsadvies voorziet op het gebied van mensenrechten, democratie en politieke vrijheden, geeft jaarlijks een zogenoemde *democracy score*¹ aan landen die – zoals Noord-Macedonië – in transitie zijn. Deze score (die de mate van democratische vooruitgang meet) houdt niet alleen rekening met het kiessysteem maar evenveel met parameters zoals *national democratic governance, civil society, independent media, local democratic governance, judicial framework and independence en corruption*.

In het jaarlijkse *Nations in Transit Report* van Freedom House (2017) krijgt de regering van Macedonië de kwalificatie “*transitional government or hybrid regime*”.²

In het *Nations in Transit Report* van 2018 wordt het staatsbestel nog steeds als een “*transitional government or hybrid regime*” ingeschat.³

In 2019 deelt Freedom House Macedonië in bij de landen die gedeeltelijk vrij (*partly free*) zijn met een *freedom in the world*-score van 59/100.⁴

“Macedonia is a parliamentary republic. A left-leaning government took power in 2017 after credible allegations of a massive, government-sponsored wiretapping and surveillance program emerged in 2015, prompting a crisis that paralyzed normal political activity Macedonia continues to struggle with corruption, and while the media and civil society are active, journalists and activists face pressure and intimidation .”⁵

Ook in 2020 deelt Freedom House het land in bij de gedeeltelijk vrije (*partly free*) staten, nu met een score van 63/100.⁶

Volgens het *Nations in Transit Report* van 2020 is de algemene *democracy score*⁷ voor Noord-Macedonië in de loop van het voorbije decennium lichtjes verbeterd van 3.25 naar 3.75 met een *democracy percentage* van 35 %.⁸

De volgende hoofdstukken verzamelen informatie over de stand van de democratie in het algemeen. Het gaat hierbij niet alleen over het kiesstelsel maar ook over het politieke bedrijf, de strijd tegen corruptie, de strijd tegen de georganiseerde misdaad en de inspanningen die het land levert om zich te voegen naar de waarden en normen van de EU.

¹ “Freedom House introduced a Democracy Score—an average of each country’s ratings on all of the indicators covered by Nations in Transit—beginning with the 2004 edition. The Democracy Score is designed to simplify analysis of the countries’ overall progress or deterioration from year to year. Based on the Democracy Score and its scale of 1 to 7, Freedom House has defined the following regime types: Consolidated Authoritarian Regime (1.00–2.00), Semi-Consolidated Authoritarian Regime (2.01–3.00), Transitional/Hybrid Regime (3.01–4.00), Semi-Consolidated Democracy (4.01–5.00), Consolidated Democracy (5.01–7.00).” Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

² Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

³ Freedom House, 2018, [url](#)

⁴ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

⁵ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

⁶ Freedom House, 04/03/2020, [url](#)

⁷ “Countries are rated on a scale of 1 to 7, with 1 representing the lowest and 7 the highest level of democratic progress. The average of these ratings is each country’s Democracy Score (DS). The Democracy Percentage (D%) is the translation of the Democracy Score to the 0–100 scale.” Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

⁸ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

1.1. Het kiesstelsel

Noord-Macedonië is een parlementaire democratie, de minderheden zijn vertegenwoordigd in het parlement, en doorgaans is de Albanese minderheid via één politieke partij eveneens in de regering vertegenwoordigd. De verkozen president is staatshoofd en opperbevelhebber van de strijdkrachten. De Macedonische grondwet voorziet de scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht. Het eenkamerparlement (*Sobranje*) oefent de wetgevende macht uit.⁹

Algemeen gesproken stelt het jaarlijkse rapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2019: "The law provides citizens the ability to choose their government in free and fair periodic elections held by secret ballot and based on universal and equal suffrage."¹⁰

In Noord-Macedonië zijn twee grote partijen actief:

"Two parties have dominated Macedonian politics since independence in 1991: the Social Democratic Union of Macedonia (SDSM) and the Internal Macedonian Revolutionary Organization – Democratic Party for Macedonian National Unity (VMRO-DPMNE). The SDSM is the social democratic successor of the former communist party, while VMRO-DPMNE was built on the legacy of the Macedonian revolutionary movement in the early 20th century. Both parties are seen as predominantly ethnic Macedonian. Since the electoral system was changed to proportional representation in 2002, the SDSM and VMRO-DPMNE have led in electoral coalitions."¹¹

De laatste parlementsverkiezingen zijn meerdere keren uitgesteld als gevolg van een diepe politieke crisis, onder meer rond electorale hervormingen en gecontesteerde kiezerslijsten.¹² Pas op 20 juli 2016 hebben de vier grootste politieke partijen een nieuw akkoord ("Zomerakkoorden") bereikt over de organisatie van verkiezingen in het najaar, na afloop van een grondige controle van de kiezerslijsten.¹³ Het parlement is daarna pas op 16 oktober 2016 ontbonden.¹⁴

Uiteindelijk vinden de laatste parlementsverkiezingen op 11 december 2016. Uit de uitslag van de stembusgang blijkt dat ongeveer 38 % gestemd heeft voor de partij van vroegere eerste minister Nikola Gruevski, de etno-nationalistische Internal Macedonian Revolutionary Organization – Democratic Party for Macedonian National Unity VMRO-DPMNE) tegenover bijna 37 % voor de Social Democratic Union of Macedonia (SDSM) van Zoran Zaev. Geen van deze partijen beschikt over een meerderheid in het parlement. Dit geeft bij de regeringsvorming een beslissende rol aan de Albanese partijen.

,¹⁵

Het eindrapport van de observatiemissie van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)¹⁶ stelt dat deze verkiezingen een essentiële stap vormen om de jarenlange, diepe politieke crisis in Macedonië op te lossen. Het rapport wijst hiervoor op een reeks van wettelijke en institutionele wijzigingen die doorgevoerd zijn:

"early parliamentary elections were an essential step in resolving two years of deep political crisis. The main political forces agreed to a series of legal and institutional changes to provide a level playing field for these elections. Underlying issues, such as voter registration and media, are yet to be addressed in a sustainable manner. The campaign was competitive but took place in an

⁹ EASO, 11/2016, [url](#)

¹⁰ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

¹² EASO, 11/2016, [url](#); Balkan Insight, 28/12/2015, [url](#); Balkan Insight, 19/01/2016, [url](#)

¹³ Balkan Insight, 20/07/2016, [url](#)

¹⁴ Balkan Insight, 17/10/2016, [url](#)

¹⁵ Balkan Insight, 12/12/2016, [url](#)

¹⁶ Voluit in het Engels OSCE-ODIHR: Organization for Security and Co-operation in Europe - International Election Observation Mission van de Office for Democratic Institutions and Human Rights

environment characterized by public mistrust in institutions and the political establishment, and allegations of voter coercion. The election administration struggled with the preparations for elections and missed a number of deadlines, but election day was generally well administered and proceeded without major incidents.”¹⁷

Dit rapport wijst ook nog uitvoerig op de gebreken en de obstakels (die samengaan met de jarenlange crisissfeer) in het democratische verkiezingsproces, maar stelt samenvattend dat het wettelijke kader democratische verkiezingen toelaat in Noord-Macedonië, dat politieke partijen in het algemeen in staat geweest zijn om vrij campagne te voeren en dat de fundamentele vrijheden (van vereniging en meningsuiting) gerespecteerd zijn.¹⁸

Toch zal de uitslag van de laatste parlementsverkiezingen niet meteen een uitweg bieden uit de jarenlange politieke patstelling tussen de twee grote politieke blokken: geen van beide kan immers een electorale doorbraak forceren, en de VMRO-DPNME lijkt de sterkste partij te blijven. De Albanese partijen zijn eveneens onderling verdeeld. De zetelverdeling laat verschillende opties voor een regeringsvorming open, maar geen ervan zorgt voor een comfortabele meerderheid.

Na een ernstig incident in het parlement is het uiteindelijk Zoran Zaev (SDSM) die op 31 mei 2017 met de hulp van twee Albanese partijen een nieuwe regering vormt met als belangrijkste agendapunten: integratie in de EU en de Noord Atlantische Verdrags Organisatie (NAVO), economische groei en de strijd tegen corruptie.¹⁹

Freedom House stelt in 2017 de score op het gebied van *electoral process* lichtjes bij in de negatieve zin.²⁰

Nog in 2017 vinden lokale verkiezingen plaats die de SDSM-regeringspartij ruim wint. Freedom House (2018) schrijft hierover dat deze verkiezingen bijgedragen hebben tot het vertrouwen in de regering en de democratische instellingen:

“While irregularities were reported in October 2017 municipal elections, the polls were competitive and generally credible, and played a role in building trust in the government and democratic institutions. The SDSM posted a strong showing, winning the most municipalities of any party, including Skopje, the capital.”²¹

Op 30 september 2018 vindt een referendum plaats over de aanvaarding van een nieuwe naam voor het land, namelijk Noord-Macedonië, die toetreding tot de EU en de NAVO mogelijk maakt Slechts één derde van het kiespubliek neemt deel aan het referendum. De deelnemers kiezen massaal voor de naamsverandering.²² De lage opkomst creëert twijfel over de geldigheid van de uitslag maar uiteindelijk beslist de regering de uitslag te valideren. De OVSE-observatiemissie besluit:

“While the legal framework did not cover all aspects sufficiently, the 30 September Referendum was administered impartially and fundamental freedoms were respected throughout the campaign. The election administration was collegial and met deadlines, but was not always fully transparent in its work. The absence of an active ‘Against’ or of an organized boycott campaign meant that the media struggled to provide balanced coverage but did convey extensive information and diverse views to voters. Referendum day was generally calm and well-organized, and procedures were administered professionally and transparently”.²³

¹⁷ OSCE, 28/02/2017, [url](#)

¹⁸ OSCE, 28/02/2017, [url](#)

¹⁹ Balkan insight, 31/05/2017, [url](#)

²⁰ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

²¹ Freedom House, 11/04/2018, [url](#)

²² Euractiv Media Network, 01/10/2018, [url](#)

²³ OSCE, 21/01/2019, [url](#)

In het Freedom House-rapport van 2019 krijgt Noord-Macedonië een 22/40-score voor *political rights*. Deze score behelst een sub-score voor het *electoral process* (6/12). Freedom House stelt in 2019 dat de kieswetten tamelijk robuust zijn en dat de verkiezingen van 2017 vooruitgang boekten inzake de toegankelijkheid van de resultaten en de rapportering door de kiescommissie:

“Election laws are fairly robust, and the 2017 polls saw some minor improvements in the overall accessibility of election results and reporting by the State Election Commission. However, some ambiguities in election laws have yet to be addressed, including regulations governing the registration of candidates, and resolution mechanisms for election-related disputes. Additionally, observers have expressed concerns about inaccuracies in the electoral roll, which have not yet been adequately addressed.”²⁴

Op 21 april en 5 mei 2019 vinden presidentsverkiezingen plaats. Als eindwinnaar (51,66 %) komt Stevo Pendarovski (SDSM) uit de bus. Hij is een verdediger van de overeenkomst met Griekenland, toetreding tot de EU en ook de NAVO. Tegenkandidate Gordana Siljanovska-Davkova haalt 44,73 %. De opkomst is opnieuw laag.²⁵ De OVSE-observatiemissie schrijft:

“In the well-administered run-off to the presidential election, continued respect for fundamental freedoms allowed voters to make an informed choice between candidates. Shortcomings in campaign rules were again evident in the second round, reflecting broader deficiencies in the electoral law. The transparency of campaign finance was diminished by incomplete reporting. Election day proceeded smoothly, with key procedures generally followed in a transparent manner.”²⁶

Het *North-Macedonia 2019 Report* van de EC schrijft over de voorbije verkiezingen en het referendum dat het goede verloop, de goede omkadering ervan, en de implementering van oudere OVSE-aanbevelingen de weg naar democratische processen in het land verder versterkt hebben:

“Overall, the legal framework is conducive to the organisation of democratic elections. Some progress has been made in addressing and implementing the recommendations of the Office for Democratic Institutions and Human Rights of the Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE/ODIHR). The consultative referendum was well organised and fundamental freedoms were respected. The presidential elections took place in a peaceful, orderly and transparent atmosphere. The conduct of these elections paved the way towards further strengthening the democratic processes in the country. The work on the electoral legislation needs to be finalised to address the remaining recommendations of OSCE/ODIHR and of the Venice Commission ahead of the next election cycle. The state institutions and bodies, notably the Ministry of the Interior and the State Election Commission, should make further efforts to systematically improve the accuracy of the voters list (‘Urgent Reform Priority’).”²⁷

In 2020 schrijft Freedom House dat er in Noord-Macedonië een waarachtige electorale legitimiteit van het staatsbestel is teruggekeerd:

“As of 2019, however, after the competitive 2019 election and the credible 2018 referendum, a sense of genuine electoral legitimacy has returned to North Macedonia. Although the VMRO–DPMNE has continued to accuse the government of political impropriety in advancing its agenda, there is little evidence of government interference in politics and all parties have campaigned freely.”²⁸

²⁴Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

²⁵Euronews, 06/05/2019, [url](#)

²⁶OSCE, 05/05/2019, [url](#)

²⁷EC, 29/05/2019, [url](#)

²⁸Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

Freedom House voegt wel toe dat er nog steeds tekortkomingen in de kieswetgeving zijn. Intimidatie en het kopen van stemmen komen ook nog steeds voor:

“While voters are largely free to make political decisions, reports of intimidation and vote buying remain common. Patronage networks remain influential in political life and can influence political outcomes. [...] Election laws have deficiencies, though the overall accessibility of election results and reporting by the State Election Commission improved in the 2019 presidential elections. Ambiguities in election laws that have yet to be addressed include regulations governing the registration of candidates, and resolution mechanisms for election-related disputes. Additionally, OSCE observers expressed concerns about inaccuracies in the electoral roll.”²⁹

In oktober 2019 roept premier Zaev vervroegde verkiezingen uit voor 12 april 2020. Dit is een reactie op het uitstel van de toetredingsonderhandelingen door de EU, wat voor de premier politiek gezichtsverlies inhoudt.³⁰ Als gevolg van de Covid-19-pandemie zijn deze verkiezingen in maart 2020 echter opnieuw uitgesteld.³¹ In mei 2020 slagen de partijen er niet in hiervoor een datum vast te leggen.³²

De verkiezingen vinden uiteindelijk plaats op 15 juli. De SDSM van premier Zaev wint 36,13 % van de kiezers (46 zetels) en de VMRO-DPMNE wint 34,65 % (44 zetels). Voor een meerderheid zijn 61 zetels nodig.³³

1.2. Het politieke bedrijf

In 2012 wordt het politieke bedrijf in Noord-Macedonië gekenmerkt door een acute crisissfeer tussen de twee grootste partijen. Hoogtepunt van deze crisis is een incident in december 2012 waarbij SDSM-parlementsleden met geweld uit het parlement worden gezet³⁴, waarna deze parlementsleden overgaan tot een boycot van het parlement en de bevolking oproepen tot burgerlijke ongehoorzaamheid om vervroegde verkiezingen uit te lokken.³⁵ Algemene presidents- en parlementsverkiezingen komen er uiteindelijk op 27 april 2014 na moeizame bemiddeling van de EU, maar de SDSM aanvaardt de uitslag niet. De partij herneemt de boycot van het parlement. Ondanks bemiddelingspogingen van de EU kan het aanslepende politieke conflict niet worden bijgelegd. Omdat nog altijd meer dan twee derde van de leden hun zetels opneemt, kan het parlement wel verder functioneren.³⁶

In februari 2015 beschuldigt SDSM-voorzitter Zoran Zaev de regering van grootschalige illegale af luisterpraktijken. Volgens Zaev zouden rond de 20.000 burgers door de inlichtingendiensten van de regering zijn afgeluisterd, waaronder talrijke politici van de oppositie, regeringsleden van de Albanese minderheid, mensenrechtenactivisten, journalisten, ondernemers, rechters en procureurs. Zelfs het staatshoofd, president Ivanov, nochtans een lid van de regeringspartij VMRO-DPMNE, zou zijn bespioneerd. Verder beweert Zaev dat hij deze informatie toegespeeld heeft gekregen door leden van de Macedonische inlichtingendiensten. De opnames zouden ook criminele activiteiten van de afgeluisterde personen aan het licht brengen.³⁷

²⁹ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

³⁰ RFE/RL, 21/10/2019, [url](#)

³¹ European Western Balkans, 23/03/2020, [url](#)

³² European Western Balkans, 23/03/2020, [url](#)

³³ RFE, 17/07/2020, [url](#)

³⁴ MHC, 07/02/2013, [url](#)

³⁵ Balkan Insight, 23/01/2013, [url](#)

³⁶ Balkan Insight, 30/12/2014, [url](#)

³⁷ LSE, 10/02/2015, [url](#); AFP, 31/01/2015, [url](#);

Als reactie op de onthullingen wordt Zaev op zijn beurt beschuldigd van spionage voor een vreemde mogendheid, en er wordt ook een gerechtelijk onderzoek geopend tegen hem en drie anderen. Deze drie andere personen, onder wie Zoran Verusevski, een vroeger hoofd van de Macedonische inlichtingendienst, worden gearresteerd. Zoran Zaev wordt niet in hechtenis genomen, maar zijn paspoort wordt ingetrokken. Zaev reageert door een eerste deel van bezwarend materiaal te publiceren, ondanks een uitdrukkelijk verbod van het openbaar ministerie. De oppositieleider krijgt hierbij de steun van zijn eigen partij.³⁸

Na deze eerste 'bom' van de oppositieleider doet Zaev in 2015 nog 35 andere onthullingen, waarbij hij iedere keer de top van de regering en de geheime dienst onder vuur neemt. De afgeluisterde gesprekken brengen keer op keer politieke afspraken, corrupte praktijken en beledigende opmerkingen over politieke tegenstanders en minderheden aan het licht. In de loop van dit schandaal nemen twee ministers en het hoofd van de geheime politie ontslag, komt het tot herhaalde betogingen in de hoofdstad, en installeren de voor- en tegenstanders van de regering ieder een tentenkamp in Skopje.³⁹

In april 2016 verleent president Ivanov (VMRO-DPNME), op basis van twijfelachtige wettelijke en grondwettelijke gronden, gratie aan 56 gecompromitteerde politici uit de regering en ook uit de oppositie. Deze beslissing leidt tot multi-ethnische protesten, de zogenaamde *colourful revolution*. Tegelijk vragen de Albanese partijen meer rechten in de context van de, in hun ogen, "selectieve justitie". Uiteindelijk trekt de president in juni 2016 zijn gratieverleningen in waarna de Special Prosecutor's Office (SPO/SJO) zijn werk kan verderzetten.⁴⁰

Na de parlementsverkiezingen van 2016 wankelt de positie van Gruevski (VMRO-DPNME) en stijgt de spanning tussen beide politieke partijen.

"After the 2016 parliamentary elections led to the change of government, 22 'patriotic associations' were formed in opposition to it. Members of the associations, sporting pseudo-military outfits and oversized Orthodox crosses, support the VMRO-DPMNE (of ousted prime minister Gruevski) and promised protests against new coalition government, using both non-violent and violent means. These associations were involved in protests led by an informal movement called For United Macedonia seeking to prevent the formation of a new government headed by Zoran Zaev, who alleged accepted the Tirana Platform – a list of demands by ethnic Albanian parties behind Zaev's parliamentary majority."⁴¹

Freedom House heeft de scores voor onder meer *national democratic governance* en *local democratic governance* in 2017 lichtjes bijgesteld in de negatieve zin.⁴²

Op 27 april 2017 bestormen nationalist, waaronder gemaskerde mannen, het parlement en verwonden een aantal parlementsleden waaronder Zaev (SDSM) en enkele journalisten.⁴³ De leider van de Albanese minderheidspartij Democratic Party for Albanians (DPA), Ziadin Sela, wordt bij de aanval zelfs heel ernstig verwond. In juli 2018 worden de daders van deze aanval tot straffen van meer dan 13 jaar gevangenis veroordeeld.⁴⁴

Uiteindelijk komt Zaev (SDSM) in mei 2017 zelf aan de macht. In het *Macedonia 2018 Report* van de EC staat beschreven hoe de politieke crisis sindsdien omgeslagen is en het beleid van de nieuwe regering zich nu richt op de EU. Volgens de EC heeft de nieuwe regering stappen gezet om het systeem

³⁸ LSE, 10/02/2015, [url](#); AFP, 31/01/2015, [url](#); AFP, 31/01/2015, [url](#);

³⁹ LSE, 10/02/2015, [url](#); Balkan Insight, 11/06/2015, [url](#)

⁴⁰ Bertelsmann Stiftung, 31/01/2018, [url](#)

⁴¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

⁴² Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

⁴³ Euractiv Media Network, 28/04/2017, [url](#)

⁴⁴ Balkan Insight - BIRN, 05/07/2018, [url](#)

van *checks and balances* terug te herstellen en de democratie en de rechtsstaat te versterken. De burgermaatschappij krijgt voortaan een constructieve rol bij het beleid. Verder staat in dit rapport dat de interetnische situatie fragiel blijft maar de situatie kalm is.

“Concerning the political criteria, the country has finally overcome its most severe political crisis since 2001. The difficult process of government formation reached a critical point during the 27 April 2017 attacks in Parliament, which were condemned in the strongest terms by the international community. Since May 2017, the new reform-oriented government has taken steps to address state capture by gradually restoring checks and balances, strengthening democracy and rule of law. The country is undergoing fundamental changes in a more inclusive and open political atmosphere. The municipal elections in October 2017 confirmed the support of citizens for the EU-oriented policies of the government coalition. The Parliament has continued functioning with opposition parties chairing key committees. The Parliament needs to enhance its oversight and legislative functions, including by limiting the extensive use of shortened procedures. [...]

While the inter-ethnic situation was fragile, the situation remained calm overall. The review of the implementation of the Ohrid Framework Agreement, which ended the 2001 conflict and provides the framework for the inter-ethnic relations, needs to be followed up in a transparent and inclusive manner. The government has shown commitment to increase trust among communities. [...]

Civil society continued to play a constructive role in supporting democratic processes and ensuring greater checks and balances. Since the second half of 2017, the climate in which civil society organisations operate has improved and the government has shown commitment to dialogue and inclusion.”⁴⁵

In het *Nations in Transit Report* van 2018 heeft Freedom House de score voor *national democratic governance* lichtjes bijgesteld in de positieve zin:

“National Democratic Governance rating improved from 5.00 to 4.75 due to political stabilization after the 2015–16 turbulence, and positive, albeit limited, measures by the new government to overcome the capture of state institutions.”⁴⁶

In mei 2018 wordt voormalig premier Nikola Gruevski (VMRO-DPNME) tot twee jaar gevangenisstraf veroordeeld omwille van zijn rol in de aankoop van een luxewagen door de overheid. In november 2018 wordt deze straf in beroep bevestigd.⁴⁷ Gruevski verlaat Macedonië via Albanië en met de hulp van Hongaarse diplomaten bereikt hij van daaruit Hongarije. Hij verblijft sindsdien in Boedapest. Een Hongaarse rechtbank wijst in juni 2019 een vraag van Noord-Macedonië af om Gruevski aan het land uit te leveren.⁴⁸

Ook in 2019 stelt Freedom House de score voor *political pluralism and participation* bij in de positieve zin. Als uitleg geeft de ngo: “The score improved from 2 to 3 because there was no repetition of the previous year’s partisan violence in the Assembly, and political forces were able to operate in a more peaceful environment.”⁴⁹ In 2020 noteert Freedom House dat de spanningen tussen de twee grootste partijen verminderd zijn.⁵⁰

De Bertelsmann Stiftung (2020), een internationale instelling die onderzoek verricht naar sociale evoluties in Europa en de Verenigde Staten met het oog op een optimalisering van het

⁴⁵ EC, 17/04/2018, [url](#)

⁴⁶ Freedom House, 28/06/2018, [url](#)

⁴⁷ RFE/RL, 10/11/2018, [url](#)

⁴⁸ Balkan Insight - BIRN, 27/06/2019, [url](#)

⁴⁹ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

⁵⁰ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

ondernemersklimaat en van de trans-atlantische samenwerking, beoordeelt en kadert het werk van de regering Zaev als volgt:

“The new government appointed in May 2017 aimed to curtail state capture, and to strengthen democracy and the rule of law. However, numerous economic and political challenges remain. Although some progress has been made to prepare the economy for competition in the EU common market, it still suffers from weaknesses in education and innovation and gaps in investment (e.g., in infrastructure). North Macedonia remains overburdened with an unwieldy public administration. The government has increased transparency and accountability and started to involve more stakeholders in policy-making, but more work is needed to increase professionalism, transparency, efficiency and equality in the public administration. Likewise, strong political will for the difficult judiciary reforms seems to be lacking among the government’s coalition partners.”⁵¹

Verder stelt dit rapport nog dat cliëntelisme een belangrijke rol speelt in de agenda van de politieke partijen:

“Clientelism plays an important role in party support regardless of ethnicity. After coming to power, the VMRO-DPMNE sought various ways to extend public goods to targeted groups. For example, the number of employees in public administration increased, and subsidies for farmers and pensioners increased regularly, especially before elections. Similarly, the DUI has employed party members through the minority quotas, provided by the implementation of the OFA, using them as instruments for clientelism.”⁵²

1.3. De strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad (algemeen)

Volgens de gegevens van de Regional Anti-Corruption Initiative, een intergouvernementele organisatie bestaande uit negen Zuidoost-Europese landen die zich inzet voor een betere bestrijding van de corruptie, beschikt Noord-Macedonië over een anti-corruptiebeleidsdocument (*State Program for Prevention and Repression of Corruption and Prevention and Reduction of Conflict of Interest*) en een onafhankelijk anti-corruptie-orgaan dat moet toezien op de implementering van dit beleidsdocument, namelijk de State Commission for the Prevention of Corruption (SCPC). Het beleidsdocument is van toepassing op zowel de hoogste als de lagere niveaus. Verder is er de Sector for Organized Crime and Corruption, een veiligheidsdienst van het ministerie van Binnenlandse Zaken die op het terrein onderzoek voert naar corruptie op hogere niveaus. Ten slotte is er ook, binnen justitie, de Special Prosecutor’s Office for Fighting Organized Crime and Corruption:

“The main anti-corruption policy document is the State Program for Prevention and Repression of Corruption and Prevention and Reduction of Conflict of Interest, issued by the specialized anticorruption body in the country, the State Commission for the Prevention of Corruption. The SCPC is a coordinative body responsible for the overall implementation of the Programs and Action Plans of the Programs, together with the other relevant institutions, including CSOs, which are responsible for the monitoring of the program implementation.

The SCPC is autonomous and independent in exercising its function, meaning that the Commission is detached from the government, and other Constitutional powers. At the central governmental level, the SCPC functions as a specialized anti-corruption institution responsible for prevention of corruption and conflict of interests in the public administration. Although the Commission does not have traditional investigative or prosecutorial powers, it has the power to request public officials or responsible persons in public enterprises suspected of corruption crimes to submit to the Commission information about his/her assets or other data relevant for the provisions of the Law

⁵¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

⁵² Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

on Prevention of Corruption. Also, the Commission is the competent authority for the implementation of the relevant legislation on conflict of interest.

Specialized law enforcement bodies dedicated to the fight against middle-level and high-level corruption have been established in Macedonia. The main anti-corruption body in charge of carrying out important high-level corruption investigations is the Sector for Organized Crime and Corruption, a department under the Sector for Internal Control and Professional Standards within Ministry of Interior. The Specialized Prosecutor's Office for Fighting Organized Crime and Corruption is an autonomous state authority which prosecutes the perpetrators of corruption acts as determined by law, having jurisdiction on the entire territory of the country. The Criminal Court in Skopje has a specialized department for proceeding cases of organized crime and corruption with jurisdiction over the entire territory of the country."⁵³

Het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken geeft in 2017 aan dat ook het gerechtelijk systeem door corruptie aangetast is. De corruptie is volgens het Macedonian Center for International Cooperation sinds 2014 nog gestegen:

"In August the Macedonian Center for International Cooperation released its biennial report, which noted that corruption had increased since 2014 and that acceptance of corruption remained high among the public. During the year, 30.5 percent of 1,000 respondents to a survey conducted by the organization reported they were asked for a bribe, up 4.9 percent from 2014. Similarly, 29.2 percent of respondents offered/gave a bribe, up 7.7 percent from 2014. Corruption varied along ethnic lines, with 83.3 percent of ethnic Albanians reportedly experiencing pressure to pay a bribe and 80.5 percent paying a bribe, compared with 40.6 percent and 35.5 percent, respectively, of ethnic Macedonian respondents."⁵⁴

Volgens het *Nations in Transit Report* van Freedom House (2017) is de zogenoemde "corruptiescore" (van 4.50 naar 4.75) slechter geworden als gevolg van de aanhoudende straffeloosheid bij corruptiegevallen op hoog niveau.⁵⁵ In het *Nations in Transit Report* van 2018 blijft deze score 4.75.⁵⁶

Volgens de Corruption Perceptions Index van Transparency International, een internationale *watchdog* die de leiding heeft genomen over de internationale anti-corruptiebeweging, staat Macedonië in 2018 pas op plaats 107 met een score van 35/100.⁵⁷ In februari 2018 verklaart een experte van Transparency International dat het corruptieniveau in de Balkan stagneert en dat de situatie in Macedonië van alle landen het meest achteruitgegaan is, maar dit ligt vooral aan het blootleggen van de illegale af luisterpraktijken onder de vorige premier Gruevski. De experte verklaart eveneens dat er opnieuw veel hoop op beterschap is onder de nieuwe regering (Zaev).⁵⁸

Het *Macedonia 2018 Report* van de EC schrijft over de strijd tegen corruptie:

"The legislative and institutional framework is in place and there is a track record on both prevention and prosecution. However final court rulings on high level corruption cases remain limited. There is some progress on last year's recommendations. There are several high level corruption cases before the courts and the fact that the Special Prosecutor's Office is being allowed to pursue its role could be a turning point in the fight against high level corruption under certain conditions. The amendments to the Law on the protection of whistle-blowers are also a positive step. Law

⁵³ Regional Anti-Corruption Initiative, s.d., [url](#)

⁵⁴ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

⁵⁵ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

⁵⁶ Freedom House, 2018, [url](#)

⁵⁷ Transparency International, 21/02/2018, [url](#)

⁵⁸ Balkan Insight, 21/02/2018, [url](#)

enforcement authorities and relevant agencies should continue to tackle corruption, which would contribute to restore citizens' trust in one rule of law for all."⁵⁹

Toch stelt hetzelfde rapport ook:

"Corruption remains prevalent in many areas and continues to be a serious problem. The capacity of institutions to effectively tackle corruption has shown structural and operational deficiencies. Political interference remains a risk."⁶⁰

In 2019 staat Macedonië, volgens de Corruption Perceptions Index, op plaats 93 met een score van 37/100.⁶¹ Op dat moment is er voor het eerst sinds 2015 sprake van een ommekeer in positieve richting.⁶²

In het *North Macedonia 2019 Report* van de EC staat dat er vooruitgang is geboekt bij het consolideren van het *track record* van het onderzoeken, vervolgen en veroordelen van *high-level* corruptiezaken:

"As regards the fight against corruption, North Macedonia has some level of preparation. Good progress has been made through further consolidating a track record on investigating, prosecuting and trying high level corruption cases and through changes to the legislative framework. In this regard, the new legal framework for preventing corruption has improved and the appointment of the new members of the State Commission for Prevention of Corruption has been far more transparent than in the previous years. The Commission has taken important steps to proactively fight against corruption, involving high level officials across the political spectrum. The Special Public Prosecutor has confirmed its leading role in investigating and prosecuting high level corruption cases. The authorities have to further step up efforts to demonstrate that fight against corruption is a national priority at all levels of powers. However, corruption is prevalent in many areas and remains an issue of concern."

In het kader van het gerechtelijk onderzoek naar de af luisterpraktijken is in 2015 een Special Prosecution Office (SPO/SJO) opgericht. Deze instantie moet ook onderzoek voeren naar andere *high level* corruptiezaken. De instantie wordt sindsdien gezien als het speerpunt tegen misdaden begaan door Nikola Gruevski. Volgens de EC hebben politiek getouwtrek rond de bevoegdheden van de instantie wel invloed op de ontwikkelingen in het onderzoek naar de af luisterpraktijken:

"The Special Prosecutor's Office (SPO) continued its work, filed several indictments and opened new investigations (more details under Fight against corruption). There are different interpretations concerning the right of the SPO to open new investigations and file indictments after 18 months following the handover of wiretaps. A draft law to incorporate the SPO within the Public Prosecutor's Office is under discussion with a view to enabling the SPO to continue its work."⁶³

In de zomer van 2019 wordt het hoofd van de instantie, Katica Janeva, in verband gebracht met spilfiguren in een (vermeende) afpersingszaak. Zij neemt ontslag en de instantie is sindsdien het voorwerp van verder politiek getouwtrek.⁶⁴ Op 21 augustus 2019 wordt Janeva gearresteerd op verdenking van ambtsmisbruik.⁶⁵

In 2020 staat Noord-Macedonië, volgens de Corruption Perceptions Index van Transparency International, terug op plaats 103 met een score van 35/100.⁶⁶

⁵⁹ European Commission, 17/04/2018, [url](#)

⁶⁰ European Commission, 17/04/2018, [url](#)

⁶¹ Transparency International, s.d., [url](#)

⁶² European Western Balkans, 29/01/2019, [url](#)

⁶³ European Commission, 29/05/2019, [url](#)

⁶⁴ Balkan Insight - BIRN, 16/07/2019, [url](#), Balkan Insight - BIRN, 30/07/2019, [url](#)

⁶⁵ Balkan Insight - BIRN, 21/08/2019, [url](#)

⁶⁶ Transparency International, 2019, [url](#)

In 2020 noemt Freedom House, net als in 2019, een ernstig probleem. Volgens dit rapport is corruptie ook op de universiteiten alomtegenwoordig. Corruptie heeft zodoende ook een impact op het invullen van opleiding en loopbaan:

“Corruption remains a serious problem, and there has been widespread impunity for corrupt government officials, including members of parliament and the judiciary. [...] Corruption can hamper people’s ability to freely choose their place of employment or education. [...] Laws do not impose rigid barriers to social mobility, though rampant corruption can effectively hamper individuals from rising to higher income levels.”⁶⁷

Ook Amnesty International heeft het in haar laatste jaarrapport (2020) nog altijd over wijdverspreide corruptie op het niveau van regering en ministers.⁶⁸

Het laatste rapport van de Bertelsmann Stiftung (2020) merkt nog op dat het wettelijk kader tegen corruptie wel bestaat maar dat er meer horizontale samenwerking nodig is tussen de bevoegde diensten:

“The legal framework for prosecution of office abuse is largely in place; however, the relevant institutions lack resources. They need to increase capacities and improve their horizontal cooperation, for example, of the anti-corruption agency with the public prosecutor.”⁶⁹

In het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2019 staat dat *high-level* corruptie een van de belangrijke mensenrechtenproblemen vormt. Ook het feit dat de overheid een dominante speler is op de arbeidsmarkt beschouwt dit rapport als een bron voor corruptie in de maatschappij. Corruptie komt, volgens dit rapport, ook voor bij ambtenaren:

“The law provides criminal penalties for conviction of corruption by officials. The government generally implemented the law, but there were reports officials engaged in corruption.”⁷⁰

Wat betreft de strijd tegen de georganiseerde misdaad stelt dit rapport: “In addition, clan-like organized crime groups operating in northern and western Macedonia pose risks in rural regions.”⁷¹

Het *North Macedonia 2019 Report* van de EC schrijft hierover dat het land in enige mate voorbereidingen heeft getroffen en vooruitgang heeft geboekt:

“The legislative framework is broadly in line with European standards, and efforts to implement strategies against organised crime and actively measuring their impact need to continue. Some progress was also made in meeting last years’ recommendations on improving the track record, stepping up law enforcement cooperation and substantially improving the operational capacity to fight trafficking in human beings. Further progress was made at the operational level through improving the effectiveness of the National Coordination Centre for the Fight against Organised Crime and participation in joint operations with EU Member States and neighbouring countries.”⁷²

Volgens dit rapport is het aantal aanklachten tegen mensen die verdacht worden van lidmaatschap van georganiseerde criminele groepen in 2018 gestegen tot 83 in vergelijking met 37 in 2017. Rechtbanken van eerste aanleg hebben in 2018 in elf zaken een vonnis uitgesproken en hebben 29 mensen veroordeeld tot een gevangenisstraf die varieert van één tot twaalf jaar. De meeste onderzoeken en rechtszaken zijn gerelateerd aan drugs- en mensensmokkel.⁷³

⁶⁷ Freedom House, 04/02/2019, [url](#); Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

⁶⁸ AI, 16/04/2020, [url](#)

⁶⁹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

⁷⁰ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

⁷¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

⁷² EC, 29/05/2019, [url](#)

⁷³ EC, 29/05/2019, [url](#)

1.4. De weg naar lidmaatschap van de EU

Noord-Macedonië is sinds december 2005 kandidaat-lidstaat van de Europese Unie, en volgens het *Progress Report* van de EC (2015) is het land goed afgestemd op de Europese regelgeving. Zo is Macedonië volgens de Commissie “enigszins tot redelijk” voorbereid op de politieke lidmaatschapsverplichtingen. Tegelijkertijd zijn er ernstige bezwaren: de jaren 2013 en 2014 maken een diepe politieke crisis door, met een voortdurende parlementaire boycot van de oppositie en onthullingen over onderschepte regeringscommunicatie die de crisis verder verdiepen. Deze onthullingen ontbloten systematische schendingen van fundamentele rechten, corruptie en inmenging in de rechterlijke macht, in de media en de verkiezingen. Ook ten aanzien van de rechtsstaat (rechterlijke macht en vrijheid van meningsuiting) wijst het *Progress Report* van de EC (2015) op een stilstand en zelfs een achteruitgang.⁷⁴

In het *Progress Report* van 2016 beveelt de EC niet aan om de toetredingsonderhandelingen op te starten. De EC merkt immers op dat de diepe politieke crisis nog steeds voortduurt en dat er slechts een beperkte vooruitgang is met betrekking tot de concrete implementering van prioritaire hervormingen die de EC begin juni 2015 had vooropgesteld (met name op het gebied van de rechterlijke macht, het openbaar ministerie, extern toezicht door onafhankelijke instanties, vrije en eerlijke verkiezingen en de onafhankelijkheid van de media).⁷⁵

De EC koppelt in 2016 de start van de toetredingsonderhandelingen aan een aantal concrete voorwaarden. Deze voorwaarden behelzen de omzetting van het akkoord tussen regering en oppositie over de organisatie van verkiezingen en substantiële vooruitgang bij de implementering van de prioritaire hervormingen.⁷⁶ De EC benadrukt verder nog het belang van een verbetering van de voortdurende fragiele interetnische relaties. De EC vindt ook de oplossing van de naamkwestie dringend.⁷⁷

Als gevolg van het geschil met Griekenland over het gebruik van de naam Macedonië blokkeert Griekenland jarenlang het lidmaatschap van het land tot de NAVO. In januari 2018 komt beweging in het dossier. Er zijn gesprekken op het hoogste niveau tussen Macedonië en Griekenland onder begeleiding van VN-bemiddelaar Matthew Nimetz. Macedonië beslist om de verwijzingen naar Alexander de Grote te verwijderen van de luchthaven. De Alexander-autosnelweg wordt de Vriendschapsautosnelweg.⁷⁸

In februari 2018 verklaart de EC in het zogenoemde *Credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*:

“The Commission is ready to prepare recommendations to open accession negotiations with Albania and the former Yugoslav Republic of Macedonia, on the basis of fulfilled conditions.”⁷⁹

In april 2018 beveelt de EC “in het licht van de geleverde vooruitgang” aan de Europese Raad aan de toetredingsonderhandelingen te openen. Dit is een belangrijke stap voor Macedonië.⁸⁰

Eind juni 2018 beslist de Europese Raad dan dat de toetredingsonderhandelingen in juni 2019 van start kunnen gaan, weliswaar nog steeds op voorwaarde van fundamentele hervormingen:

“The Council reaffirmed its commitment to enlargement, which remains a key policy of the European Union, and continues to represent a strategic investment in peace, democracy,

⁷⁴ EC, 10/11/2015, [url](#)

⁷⁵ EC, 09/11/2016, [url](#)

⁷⁶ EC, 09/11/2016, [url](#)

⁷⁷ EC, 09/11/2016, [url](#)

⁷⁸ Balkan Insight, 24/01/2018, [url](#)

⁷⁹ EC, 06/02/2018, [url](#)

⁸⁰ EC, 17/04/2018, [url](#)

prosperity, security and stability in Europe. In the Western Balkans, a solid track of reforms in rule of law, fundamental rights, and democratic institutions among others, and concrete tangible results in these areas remain essential, the Council underlined.”⁸¹

In juni 2018 sluite Griekenland en Macedonië het Prespa-akkoord over de officiële naam voor Macedonië, mat name: Noord-Macedonië. Deze overeenkomst moet wel nog goedgekeurd worden door een referendum in wat op dat moment nog de Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM) heet.⁸²

Op 11 juli 2018 nodigt de NAVO Macedonië uit tot het bondgenootschap. Voorwaarde is dat de naamsverandering van het land definitief goedgekeurd is.⁸³ Op 30 september 2018 vindt een referendum plaats over de aanvaarding van een nieuwe naam voor het land, namelijk Noord-Macedonië, die toetreding tot de EU en de NAVO mogelijk maakt. Slechts één derde van het kiespubliek neemt deel aan het referendum. De deelnemers kiezen massaal voor de naamsverandering.⁸⁴

Ondanks de geringe opkomst slaagt de regering erin een tweederdemeerderheid te vinden in het parlement om de naamsverandering officieel te maken. Een aantal VMRO-DPNE-parlementsleden stemt voor het voorstel in ruil voor amnestie voor hun betrokkenheid bij de aanval in het parlement in 2017.⁸⁵

De woordvoerder van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties deelt op 13 februari 2019 officieel mee dat de secretaris-generaal van Noord-Macedonië de verbale nota heeft ontvangen dat op 12 februari 2019 de zogenoemde Prespa-overeenkomst tussen Griekenland en Noord-Macedonië in werking is getreden. Deze overeenkomst bepaalt onder meer dat de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië op 12 februari 2019 van naam is veranderd en vanaf die datum officieel de Republiek Noord-Macedonië heet.⁸⁶

De EU-ministers voor Europese Zaken bereiken op 24 maart 2020 een politiek akkoord om de toetredingsonderhandelingen met de Republiek Noord-Macedonië (en Albanië) te openen. Op 25 maart zijn de conclusies over de uitbreiding en het stabilisatie- en associatieproces formeel via schriftelijke procedure goedgekeurd. Op 26 maart 2020 bekrachtigen de leden van de Europese Raad de conclusies.⁸⁷

⁸¹ European Union External Action, 29/06/2018, [url](#)

⁸² Euronews, 17/06/2018, [url](#)

⁸³ Balkan Insight, 07/11/2018, [url](#)

⁸⁴ Euractiv Media Network, 01/10/2018, [url](#)

⁸⁵ Flüchtlingsrat Baden-Württemberg, 02/2019, [url](#)

⁸⁶ United Nations – Secretary General, 13/02/2019, [url](#)

⁸⁷ Europese Raad- Raad van de Europese Unie, 30/03/2020, [url](#)

2. Rechtstoestand/rechtsbescherming

In het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2018 staat:

“There was one report of political detainees. The opposition party VMRO-DPMNE claimed that the charges brought against 33 defendants, including five members of parliament, in the April 2017 parliamentary violence case were politically motivated and inflated. There was no evidence the government denied access to these detainees by human rights or humanitarian organizations. The trial continued as of November 21.”⁸⁸

Volgens het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2019 zijn er in Noord-Macedonië geen politieke gevangenen of gedetineerden. Er zijn ook geen berichten over willekeurige of onwettelijke moorden noch over verdwijningen waarvoor de regering of de autoriteiten verantwoordelijk zijn.⁸⁹

Volgens het *International Religious Freedom Report* van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken waarborgt de Grondwet de vrijheid van godsdienst en religieuze beleving. Er worden in dit rapport geen gevallen vermeld van vervolging op basis van religie.⁹⁰

In het laatste *International Religious Freedom Report* (2019) staat: “In December hate crimes were added to the criminal code, including crimes based on the religion or belief of the victim.”⁹¹

De rechtstoestand/rechtsbescherming wordt niettemin al jarenlang gemonitord door nationale en internationale mensenrechtenorganisaties omdat Noord-Macedonië doorheen de voorbije decennia een lange weg heeft afgelegd. De volgende hoofdstukken bieden daarom informatie over een aantal andere aspecten van de rechtstoestand/rechtsbescherming (corruptie, politisering, gebrekkige middelen,...) en de evolutie hiervan tijdens de voorbije vijf jaar.

2.1. Algemene rechtstoestand/rechtsbescherming: justitie en veiligheidsdiensten

Macedonië beschikt over een volledig uitgebouwd rechtssysteem dat tussen 2004 en 2010 ingrijpend hervormd is in lijn met de normen van de EU. In de *Progress Reports* van de EC (2014, 2015, 2016) staat niettemin dat er voortdurend vragen rijzen over politieke inmenging bij bepaalde rechtszaken en dit brengt het vertrouwen in het rechtssysteem schade toe. Vonnissen moeten duidelijker en transparanter worden gemotiveerd. De autoriteiten tonen niet de nodige politieke wil om de onderliggende oorzaken aan te pakken. Het tekort aan onafhankelijkheid van justitie en de selectieve rechtspraak moeten aangepakt worden.⁹²

Freedom House noteert in 2017 eveneens dat er ondanks de uitgebreide hervormingen van de laatste jaren nog fundamentele problemen blijven in het rechtswezen (onder meer de zwakke onafhankelijkheid van het Grondwettelijk Hof en de trage werking van de Speciale Aanklager die in 2015 aangesteld is naar aanleiding van de blootgelegde af luisterpraktijken):

“While Macedonia has carried out comprehensive reforms of the judiciary over the past decade, fundamental problems remain, including concerns over the weak independence of the Constitutional Court. While the special prosecutor appointed to investigate the wiretap allegations

⁸⁸ USDoS, 21/06/2019, [url](#)

⁸⁹ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

⁹⁰ USDoS, 15/08/2017, [url](#)

⁹¹ USDoS, 21/06/2019, [url](#)

⁹² EC, 08/10/2014, [url](#) ; EC, 09/11/2016, [url](#)

has begun formally charging public officials with wrongdoing, movement remains slow and uneven, in part due to efforts to obstruct the office's operations."⁹³

Het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse Ministerie van Buitenlandse Zaken over 2016 schrijft dat de Grondwet en de wetgeving het recht op een eerlijk proces voorzien, hoewel er ook opnieuw sprake is van ondermijnende politieke tussenkomsten in de werking en benoemingen van het gerecht. Verder stelt dit rapport dat de Macedonische wetgeving het vermoeden van onschuld in acht neemt. Beklaagden hebben het recht om onmiddellijk en gedetailleerd geïnformeerd te worden over beschuldigingen tegen hen, en processen zijn in principe voor iedereen vrij toegankelijk. Ook meldt dit rapport nog dat er sinds juli 2015 een nieuwe wet van kracht is die richtlijnen in verband met het uitspreken van straffen actualiseert.⁹⁴

Het Macedonian Helsinki Committee (MHC), een internationale ngo en *watchdog* die via juridische bijstand de menselijke waardigheid en de rechtspraak beschermt, monitort de rechtsgang en stelt dat de rechten van de betrokken partijen in strafzaken over het algemeen gerespecteerd worden in navolging van de strafprocedures. Niettemin is er ook sprake van een zaak waarbij rechters verouderde wetgeving toepasten en zo de rechten van sommige betrokkenen schonden:

"The monitoring of cases and the consequent hearings have led the Committee to observe that although the rights of those involved in criminal procedures are generally observed, particularly of the accused, damaged or the victims, in certain cases (the abovementioned in particular) the rights of some of the involved parties are violated and the provisions on the criminal procedure are not observed in certain stages. This was registered in a procedure processed pursuant the 2010 Law on Criminal Procedure, in force by 2013. Namely, some of the judges and judiciary councils failed to act pursuant to the Law, some even seriously violated the procedure by applying the principles and provisions from the old Law, despite the new Law in force. However, the prosecutors and defendants also failed to act pursuant or acted contrary to the provisions of the new LCP. In certain cases this was explained as a result of the inability to apply certain provisions due to the lack of proper technical equipment and means. Consequently, the Committee recommends that, despite the numerous trainings on the application of the new LCP of judges, lawyers and prosecutors, further instruction is still necessary in order to correct such errors by the higher courts. Observance and proper application of laws is crucial to the rule of law, hence courts must ensure equal application of procedural laws and guarantee the right to a fair trial and reinforce the legal certainty of the citizens."⁹⁵

Het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2018 stelt dat de Grondwet een autonoom en onafhankelijke gerecht voorziet, dat ondersteund wordt door een autonome Raad van Justitie. De regering heeft ook meer respect getoond voor de gerechtelijke onafhankelijkheid en onpartijdigheid dan in de voorgaande jaren:

"The constitution provides for 'autonomous and independent' courts, supported by an independent and autonomous Judicial Council. The government demonstrated greater respect for judicial independence and impartiality compared to previous years. Limited judicial independence, politicization of the judicial oversight body, and inadequate funding of the judiciary, however, continued to hamper court operations and effectiveness."⁹⁶

In het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2019 staat dat burgers zich tot de rechtbanken kunnen wenden voor mensenrechtenschendingen. Beroep is altijd mogelijk. Algemeen gesproken schikt de regering zich naar de beslissingen van de

⁹³ Freedom House, 12/07/2017, [url](#)

⁹⁴ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

⁹⁵ MHC, 05/2019, [url](#)

⁹⁶ USDoS, 21/06/2019, [url](#)

binnenlandse rechtbanken. Indien alle beroepsmogelijkheden uitgeput zijn, kan iedereen op individuele basis beroep indienen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens:

“Citizens had access to courts to submit lawsuits seeking damages for human rights violations. Individuals may file human rights cases in the criminal, civil, or administrative courts, and the Constitutional Court, depending upon the type of human rights violation in question and its alleged perpetrator. Individuals also may appeal adverse decisions. The law provides the right to timely adjudication of cases and a legal basis for appealing excessive judicial delays to the Supreme Court. The government generally complied with civil decisions of domestic courts. Individuals may appeal cases involving alleged state violations of the European Convention on Human Rights to the European Court of Human Rights (ECHR) after exhausting all domestic legal options.”⁹⁷

In het jaarlijkse rapport van Freedom House (2020) staat dat corruptie en vriendjespolitiek binnen het rechtswezen wel het recht op een correct proces kunnen aantasten. Politieke tussenkomsten in het werk van procureurs blijven een probleem:

“Due process rights remain compromised by corruption and patronage within the justice system, in which the public has little confidence. Political interference in the work of prosecutors remains a problem. The selective application of justice also persists, although the government has carried out some reforms intended to ameliorate the issue. The 2019 arrest of the special prosecutor has also weakened the SDSM government’s overall anticorruption agenda.”⁹⁸

De Bertelsmann Foundation (2020) vat dan weer samen dat de onafhankelijkheid van het gerecht formeel gewaarborgd is en dat deze in de praktijk ook versterkt is:

“The independence of the judiciary is formally guaranteed and has gradually been strengthened in practice. There are a Court Budget Council, an Academy for Judges and Prosecutors and self-elected Judicial and Public Prosecutors Councils that appoint and dismiss judges and prosecutors. According to the European Commission’s progress report for 2018, the backsliding of previous years is being reversed through decisive steps to restore the independence of the judiciary. A credible new Strategy for Reform of the Judiciary Sector and Action to increase the independence, efficiency and quality of work by judges and prosecutors was adopted and key pieces of legislation were amended, following the recommendations of the Venice Commission. The goals of these reforms are to strengthen the capacities of relevant justice sector stakeholders, with a special focus on the Judicial Council, the Council of Public Prosecutors, the Academy for Judges and Public Prosecutors, the Supreme Court, the Public Prosecution Office and the Ministry of Justice; and implement information and communication technology in the judicial sector. However, the reforms are proceeding slowly and political control of the judiciary remains a problem.”⁹⁹

De politiediensten staan onder toezicht van het Department for Internal Control, Criminal Investigations and Professional Standards (DICCIPS), de Dienst van de ombudsman en twee parlementaire commissies (het Committee on Security and Defence en het Standing Inquiry Committee for Protection of Civil Freedoms and Right). Volgens een rapport van het Analytica Thinking Laboratory (2015), een non-profitdenktank die zich bezighoudt met het ondersteunen van het democratiseringsproces in Macedonië en Zuidoost-Europa, staan politieke inmenging en gebrek aan middelen een toereikend toezicht op de politie voor een stuk in de weg.¹⁰⁰

⁹⁷ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

⁹⁸ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

⁹⁹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

¹⁰⁰ Analytica Thinking Laboratory, 12/2015, [url](#)

In 2015 uit het Committee against Torture van de VN zijn herhaalde bezorgdheid over het gebruik van geweld door de politie, vooral door de speciale interventie-eenheid Alfa.¹⁰¹

In een onderzoek van september 2017 naar de mening van de Macedonische burger over de politie schrijft de organisatie Western Balkans Pulse for Police Integrity and Trust (Pointpulse), een netwerk van onafhankelijke instellingen in de Balkan die de integriteit van de politie monitoren, dat de politie de op één na meest vertrouwde instelling is in Macedonië. Het rapport toont een positieve perceptie van de politie aan bij de bevolking:

“The police force is the second most trusted institution in Macedonia among those selected for this public opinion survey, preceded only by the education system. More than half the population (55%) show trust in the police, but almost one quarter (23%) still don’t trust it at all. The survey showed a positive perception of police officers among the population, especially when it came to policewomen. This should be taken into consideration by the Ministry of Interior when developing communication strategies for building public trust. Also, the Ministry should work harder to gain the trust of unemployed persons, students and young people in general, as the levels were lower in these categories. Private sector employees exhibit the highest trust in the police, followed by those working in the public sector and the pensioners. The level of trust in the police among the ethnic Albanians has increased in 2017, which a positive trend given that it used to be much lower than that of ethnic Macedonians. Currently, there are no significant differences between these ethnic groups. [...]

Even though public trust in the police is relatively high, there is also a perception of widespread corruption which indicates high tolerance of corruption within the Macedonian society. Still, it is encouraging to see that the vast majority (70%) of the citizens would be willing to report police corruption even if they were required to reveal their personal data.”¹⁰²

In 2018 telt de EC 209 geüniformeerde politieagenten per 100.000 inwoners. De politie is over het algemeen goed uitgerust.

“There are 209 uniformed police officers per 100 000 inhabitants in the country. In 2017, 603 new police officers were employed. The structural efficiency of the Public Security Bureau is under evaluation. It aims at improving information exchange and coordination. There are specialised police departments within the Ministry of the Interior that deal with different types of organised crime. In addition to this, two specialised units deal with financial crimes: the financial police under the Ministry of Finance and the Financial Intelligence Unit under the Ministry of the Interior. This separation creates unnecessary confusion of tasks. The police is generally well equipped. A division for computer crime was set up in the Department for Criminal Police. The Police Training Centre within the Ministry of the Interior provides both initial and vocational training. For the time being, only one of the planned three sectors for Training, the Sector for Basic Training, is functional. The Training Centre is implementing the Working Arrangement between the Ministry of the Interior and the European Police Academy (CEPOL) signed in August 2017. On the legal framework, a working group has been established regarding amendments to the Law on Witness Protection.”¹⁰³

Freedom House (2018) publiceert cijfers die een negatiever beeld geven over het vertrouwen van de burger in de politie.

“Judicial institutions and the police are still largely mistrusted by the population: according to the 2017 Eurobarometer survey, 70 percent of respondents tend not to trust the country’s justice

¹⁰¹ UN Committee against torture, 07/05/2015, [url](#)

¹⁰² Pointpulse, 09/2017, [url](#)

¹⁰³ EC, 17/04/2018, [url](#)

system and 61 percent mistrust the police—in both areas, these are the highest negative attitudes registered among all Western Balkan countries.”¹⁰⁴

Volgens het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2017 behouden de burgerlijke autoriteiten in 2017 de effectieve controle over het leger en politie, en beschikt de regering over effectieve mechanismes om misbruik te onderzoeken en te straffen. Volgens dit rapport is, in het kader van de incidenten in het parlement op 27 april 2017, het gedrag van een aantal politieagenten onderzocht en zijn agenten naderhand ontslagen, geschorst of aan sancties onderworpen.¹⁰⁵

In 2020 stelt het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken dat de nationale politie de binnenlandse veiligheid waarborgt en dat de politie verantwoording verschuldigd is aan het ministerie van Binnenlandse Zaken.¹⁰⁶

2.1.1. De hervormingen en de aanpak van de corruptie en politieke beïnvloeding bij het gerecht: evolutie (2015-2020) en huidige stand van zaken

De EC stelt in 2018 dat de belangrijkste stap vooruit de aanneming is van een geloofwaardige hervormingsstrategie van het rechtswezen. De EC voegt hier wel aan toe dat de implementering samenhangt met een voortdurende wijziging van het gedrag op het terrein:

“Decisive steps have been taken to start restoring the independence of the judiciary and reverse the backsliding of previous years. The most notable step was the adoption of a credible new judicial reform strategy, which aims to address the Urgent Reform Priorities and the recommendations of the Venice Commission. Its implementation is underway and the relevant Venice Commission recommendations concerning the discipline and dismissal system for judges were addressed through the adoption of the first set of amendments to the law on the Judicial Council and the abolition of the Council for Determining Facts. Implementing the planned reforms is a long term process and requires a continuous change in behaviour.”¹⁰⁷

AI meldt in haar mensenrechtenrapport over 2017 dat openbaar aanklager Marko Zyrlevski in augustus 2017 afgezet is omwille van zijn gebrek aan onafhankelijkheid.¹⁰⁸

Het MHC, dat het hervormingsproces van het gerecht grondig opvolgt, schrijft in haar jaarrapport over 2018 dat dit proces ernstige vertragingen heeft ondergaan door het politieke bedrijf:

“However, due to the above-mentioned political activities, unfortunately, the reform implementation digressed from the initial Plan 3-6-9, later transformed in the 2017-2022 Strategy on Reforms and the Action Plan, forcing the entire process to come to a stop. [...]

The general conclusion on the implementation of the measures and activities, prescribed with the Strategy on the Justice System Reforms, is that the process was significantly delayed and certain segments lacked the participation of civil society organizations, leading to the assumption that the reform process was only partially transparent.”¹⁰⁹

Toch blijft het MHC positief over de inhoud van de beoogde hervormingen van het gerecht, mits de rol van invloedrijke personen uit de politieke partijen vermindert. In dit verband heeft het MHC goede verwachtingen voor de selectie van rechters in de toekomst. Hiervoor wordt de aanneming van de Law

¹⁰⁴ Freedom House, 28/06/2018, [url](#)

¹⁰⁵ USDoS, 20/04/2018, [url](#)

¹⁰⁶ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹⁰⁷ EC, 17/04/2018, [url](#)

¹⁰⁸ AI, 22/02/2018, [url](#)

¹⁰⁹ MHC, 05/2019, [url](#)

on Cessation of the Law on the Council Determining Facts and Initiating Procedures to Determine Liability of Judges vernoemd:

"The new laws, developed with the assistance of civil sector representatives, are expected to improve the manner of election and dismissal of judges, all towards allowing legal professionals with an established integrity, non-partisan and non-politicized in the judiciary system, and thus avoiding the past practice of electing judges and prosecutors following party's orders. Pursuant to all recommendations of the international community so far, the key to finally liberating the 'imprisoned state' is not only eliminating the so-called regime, but rather the establishment of a legal state where the law would rule instead of influential members of the parties, and where laws and peoples' rights would be observed. This would be impossible without an independent, unbiased and non-partisan judiciary. An important novelty, a benefit to the judicial reforms and the strengthening of the judicial independence, is the adoption of the Law on Cessation of the Law on the Council Determining Facts and Initiating Procedures to Determine Liability of Judges."¹¹⁰

De Flüchtlingsrat van Baden Württemberg, een ngo die zich inzet voor asielzoekers en vluchtelingen in Duitsland, voegt hier in 2019 aan toe dat de werking van de Raad van Justitie nog heel problematisch is en dat het niet zeker is of deze wel onafhankelijk is:

"Auch ein Bericht des Helsinki-Komitees und des European Policy Institute, der sich mit den Vorgaben der EU zum Thema 'Rechtsstaatlichkeit und Grundrechte' (Kapitel 23 der Übereinkunft über die Bedingungen für die Aufnahme von Beitrittverhandlungen) befasst, übt scharfe Kritik an den nach wie vor herrschenden Zuständen in der Justiz. Unter anderem sei die Funktionsweise des Justizrates (das Gremium, das unter anderem für die Berufung und Abberufung von Richter*innen zuständig ist) weiterhin problematisch und es sei nicht klar, ob der Justizrat Garant der Unabhängigkeit und Integrität der Justiz oder lediglich ein Instrument in den Händen der 'starken Männer' aus der Politik sei. Konkret kritisiert wurden mangelnde Transparenz, die Berufung unzureichend qualifizierter Kandidat*innen sowie fragwürdige Versetzungsentscheidungen."¹¹¹

In 2019 schrijft Freedom House dat er in 2018 nog zorgen zijn over de onafhankelijkheid van het gerecht. Ook staan de proceduress nog niet op punt die wangedrag van rechter moeten aanpakken. Volgens Freedom House zijn de hervormingsmaatregelen nog steeds niet allemaal geïmplementeerd:

"Concerns remain about the efficacy and independence of the judiciary. The EU has stressed judicial reforms as a key priority for the new government. In 2018, the government adopted a number of reforms aimed at enhancing judicial independence, including the strengthening of mechanisms to address misconduct by judges. However, analysts noted that not all of the judicial reforms promised by the government had been implemented at year's end."¹¹²

Het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2018 verwijst in dit verband naar een zogenoemde Judicial Reform Implementation Monitoring Council die in maart 2018 door de premier op poten is gezet om de hervormingen van het rechtswezen te monitoren:

"On March 28, Prime Minister Zoran Zaev launched a new Judicial Reform Implementation Monitoring Council, which included the minister of justice, the chief public prosecutor, the special prosecutor, and other judges, government officials, private attorneys, and academics. The purpose of the Council is to monitor implementation of judicial reforms under the government reform plan."¹¹³

¹¹⁰ MHC, 05/2019, [url](#)

¹¹¹ Flüchtlingsrat Baden-Württemberg, 02/2019, [url](#)

¹¹² Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

¹¹³ USDoS, 21/06/2019, [url](#)

In het *North Macedonia 2019 Report* van de EC staat dat er een vooruitgang is gemaakt in de aanpak van de *Urgent Reform Priorities* en de aanbevelingen van de Commissie van Venetië. Deze commissie loofde de voortdurende inspanningen van de autoriteiten om het gerechtelijke systeem in lijn te brengen met internationale standaarden:

“The judicial system has some level of preparation / is moderately prepared. There was good progress in addressing the ‘Urgent Reform Priorities’ and recommendations from the Venice Commission and the Senior Experts’ Group on systemic Rule of Law issues. The Venice Commission praised the authorities’ constant efforts to bring the rules governing the judicial system in line with international standards and practices. The country stepped up the implementation of the judicial reform strategy and revised its action plan.”¹¹⁴

In het kader van het gerechtelijk onderzoek naar de af luisterpraktijken is in 2015 een Special Prosecution Office (SPO/SJO) opgericht. Deze instantie moet ook onderzoek voeren naar andere *high level* corruptiezaken. De instantie wordt sindsdien ook gezien als het speerpunt tegen misdaden begaan door Nikola Gruevski. Politiek getouwtrek rond de bevoegdheden van de instantie hebben in 2019 echter nog een invloed op de ontwikkelingen in het onderzoek naar de af luisterpraktijken:

“The Special Prosecutor’s Office (SPO) continued its work, filed several indictments and opened new investigations [...]. There are different interpretations concerning the right of the SPO to open new investigations and file indictments after 18 months following the handover of wiretaps. A draft law to incorporate the SPO within the Public Prosecutor’s Office is under discussion with a view to enabling the SPO to continue its work.”¹¹⁵

In 2019 merkt ook het MHC op dat de SPO het voorwerp is van politiek getouwtrek:

“The status of the Special Public Prosecutor’s Office also fell in the domain of calculations between the political parties, despite the fact that any postponement might compromise the ongoing proceedings.”¹¹⁶

In de zomer van 2019 wordt het hoofd van de instantie (Katica Janeva) in verband gebracht met spilfiguren in een (vermeende) afpersingszaak. Zij heeft ontslag genomen en de instantie is sindsdien het voorwerp van verder politiek getouwtrek.¹¹⁷ Op 21 augustus 2019 wordt Janeva dan gearresteerd op verdenking van misbruik van het ambt.¹¹⁸

In december 2019 kondigt premier Zaev een *vetting procedure* (doorlichtingsprocedure) voor rechters en parketmagistraten aan. De Anti-Corruption Commission zal de eigendommen van rechters en parketmagistraten controleren en de Judicial Council en de Council of Prosecutors zal de aansprakelijkheid van rechters en procureurs onderzoeken:

“Prime Minister Zoran Zaev has initiated the vetting procedure for judges and prosecutors. He has asked the Anti-Corruption Commission to check the properties of judges and prosecutors, and the Judicial Council and the Council of Prosecutors to check the accountability of judges and prosecutors for cases that have not been prosecuted. In a video address he said that the judiciary must be cleansed of the unprofessional and the corrupt.”¹¹⁹

Ook volgens de minister van Justitie zal de *vetting procedure* in 2020 van start gaan:

¹¹⁴ EC, 29/05/2019, [url](#)

¹¹⁵ EC, 29/05/2019, [url](#)

¹¹⁶ MHC, 05/2019, [url](#)

¹¹⁷ Balkan Insight - BIRN, 16/07/2019, [url](#), Balkan Insight - BIRN, 30/07/2019, [url](#)

¹¹⁸ Balkan Insight - BIRN, 21/08/2019, [url](#)

¹¹⁹ IBNA, 02/12/2019, [url](#)

“Justice Minister Renata Desokovska has announced that vetting in the judiciary will likely start next year. The authorities in Skopje will seek the EU’s green light for the initiative.”¹²⁰

Op 16 februari 2020 wordt het parlement ontbonden nadat het nieuwe wetgeving omtrent de hervorming van het gerecht erdoor heeft gekregen. Zo zijn er verbeteringen van de werking van de SPO, de opleiding van rechters en procureurs en het systeem om rechtszaken te verwerken.¹²¹

“The purpose of the law is inter alia to ensure a sustainable solution for the cases of the Special Prosecutor’s Office (SPO), to establish accountability for the crimes arising from and surrounding the illegal wiretaps. Amendments to the Law on the Academy of Judges and Prosecutors, which incorporates several key recommendations of a peer review mission on judicial training and confirms the Academy as the sole point of entry to the judiciary, are ready to be adopted by the next Parliament. As regards court case management, the inspections of the automated court case-management system (ACCMIS) continues, and has yielded results. The authorities have taken swift disciplinary action where necessary and a first indictment has been filed for misuse of ACCMIS. The Law on Court Case Management was adopted by Parliament in February 2020. The law provides safeguards to ensure a smooth functioning of the system.”¹²²

In 2020 meldt het jaarlijkse rapport van Freedom House nogmaals dat niet alle hervormingen die de regering aangekondigd heeft effectief geïmplementeerd zijn. Er blijven zorgen bestaan over de efficiëntie en de onafhankelijkheid van het gerecht:

“Concerns remain about the efficacy and independence of the judiciary. The EU stressed judicial reforms as a key priority for the new government’s accession bid. In 2018, the government adopted a number of reforms aimed at enhancing judicial independence, including the strengthening of mechanisms to address misconduct by judges. However, not all of the judicial reforms promised by the government had been implemented at year’s end.”¹²³

2.1.2. De hervormingen en de aanpak van de corruptie bij de politie: evolutie (2015-2020) en huidige stand van zaken

De OVSE steunt de regering bij de politiehervorming en streeft daarbij democratische politiestandaarden na. Naast het opleiden van de politie tracht zij ook de burger te betrekken bij de lokale werking van de politie, niet enkel om het vertrouwen tussen bevolking en ordehandhavers op te krikken maar ook als conflictpreventie. In 2015 concentreert de OVSE-missie zich, wat betreft de politie, op drie kerntaken: de politiehervorming, de samenwerking van de politie met de verschillende gemeenschappen (ter bevordering van de interetnische relaties), en de veiligheid (grensbeveiliging, strijd tegen georganiseerde misdaad en terrorisme). Op 27 maart 2015 is de structuur vastgelegd van een grootschalige Police Development Strategy. Vertegenwoordigers van de EU en de OVSE zijn hierbij betrokken. De missie van het strategisch ontwikkelingsplan luidt als volgt:

“Improvement of the police service that enjoys the confidence of all citizens in the country and also guarantees, protects and respects the fundamental rights and freedoms, without discrimination on any grounds. Part of the mission is the development and strengthening of proactive policing model which will provide a higher level of protection of life, property and personal security of citizens, as well as rapid and effective police response to all possible challenges.”¹²⁴

¹²⁰ IBNA, 16/12/2019, [url](#)

¹²¹ RFE/RL, 16/02/2020, [url](#)

¹²² EC, 02/03/2020, [url](#)

¹²³ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹²⁴ Republic of Macedonia, Ministry of Interior, 01/2016,[url](#)

Pointpulse publiceert in januari 2017 een communicatie waarin het de vijf beste en slechtste punten opnoemt die het bij de politie in Macedonië heeft vastgesteld. De vijf beste punten zijn: het toewijzen van agenten aan hun regio van afkomst; de aanhoudende strijd tegen de georganiseerde misdaad; de deelname van Macedonië aan de regionale *Serious and Organized Crime Threat Assessment*; het tegengaan van gewelddadig extremisme en terrorisme; het werken met *body camera's* om fraude en corruptie tegen te gaan. De vijf slechtste punten zijn: de toename van politiegeweld; de invloed van de gepolariseerde politiek; het afvuren van traangas en rubberkogels op migranten; het opsluiten van anti-regeringsactivisten; een bedenkelijk rekruteringsbeleid.¹²⁵

Tijdens de eerste zes maanden van 2017 heeft DICCIPS elf klachten ontvangen tegen politieagenten omwille van overmatig gebruik van geweld. Deze dienst heeft tegen twee agenten disciplinaire maatregelen getroffen. Van januari tot september 2017 heeft de ombudsman negen klachten ontvangen in verband met onwettig en overdadig gebruik van geweld door politieagenten.¹²⁶

In juli 2017 heeft de Macedonische regering in het kader van een zogenoemd "3-6-9 hervormingsplan" een aantal maatregelen goedgekeurd die onder meer hervormingen bij de veiligheidsdiensten beogen.¹²⁷ Op 17 april 2018 verklaart de regering dat dit hervormingsplan uitgevoerd is.¹²⁸

Sinds december 2018 is ook de geheime politie bij wet onder de controle van de burgerlijke autoriteiten geplaatst:

"In December 2018, the parliament passed a law that removed the secret police from overseeing surveillance, bringing it under greater civilian control. Privacy advocates believe that this legislation will reduce potential abuse of surveillance powers. As a result, private discussion has been less constrained."¹²⁹

In 2019 veroordeelt het gerecht een aantal politieagenten voor hun rol in de incidenten op 27 april 2017):

"In April, 16 police and internal security officers, including the former police chief, were convicted of 'terrorist endangerment of the constitutional order' for colluding in the April 2017 attack on opposition members of parliament."¹³⁰

2.1.3. Juridische bijstand

De Wet op kosteloze juridische bijstand (2010) beoogt een gelijke toegang tot justitie voor kwetsbare en gemarginaliseerde groepen door middel van kosteloze juridische bijstand in burgerlijke en administratieve rechtszaken. Deze wet is echter niet van toepassing op strafrechtelijke procedures.¹³¹

In 2016 start het Access to Justice Project. Dit project biedt de mogelijkheid om gratis juridische bijstand te genieten. In de eerste 12 maanden van dit project hebben méér dan 1.000 burgers een aanvraag gedaan tot gratis bijstand. Vaak gaat het over slachtoffers van huiselijk geweld.¹³² De EU verbindt zich er in juni 2017 toe om het Access to Justice Project te blijven ondersteunen.¹³³

In 2016 heeft het ministerie van Justitie een werkgroep opgericht om tekortkomingen bij de toepassing van de wet op gratis rechtsbijstand te verbeteren. In een paar gemeentes zijn er (ter versterking van

¹²⁵ Pointpulse, 27/01/2017, [url](#)

¹²⁶ USDoS, 20/04/2018, [url](#)

¹²⁷ Government of the Republic of Macedonia, s.d., [url](#)

¹²⁸ IBNA, 17/04/2018, [url](#)

¹²⁹ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹³⁰ AI, 16/04/2020, [url](#)

¹³¹ MHC, 10/05/2019, [url](#)

¹³² Roma Times, 06/03/2017, [url](#)

¹³³ Foundation Open Society Macedonia, 27/06/2017, [url](#)

de Roma Information Centres) ook gratis mobiele juridische bijstandskantoren actief (ondersteund door de OVSE¹³⁴). Eind 2017 zijn er in Macedonië ook tien ngo's actief die advies verlenen in verband met het recht op rechtsbijstand en juridische informatie en gratis bijstand voorzien.

Volgens het MHC (2018 en 2019), dat zelf ook een actieve rol speelt bij het verstrekken van kosteloze juridische bijstand, vertoont het hele systeem van kosteloze juridische bijstand nog steeds grote lacunes waardoor er maar een klein aantal mensen beroep op doen:

"The Helsinki Committee for Human Rights, as an association authorized to provide free legal aid through daily communication with the citizens, offers legal assistance such as legal advice and information on legal issues and problems concerning the citizens approaching the Committee.

The Law on Free Legal Aid, adopted in 2009 and enforced in 2010, aimed to provide equal approach to justice particularly of vulnerable and marginalized groups with the application of free legal aid in civil and administrative procedures. However, in practice, deficiencies in the Law and the entire system of free legal aid were detected, resulting with a small number of applications for free legal aid, despite the significantly increased number of applicants."¹³⁵

In 2019 schrijft de EC dat er opnieuw vertraging is in de aanpassing van de hervorming van de Wet op de juridische bijstand: "There were delays in adopting the law on legal aid which impeded access to justice of the most vulnerable people including children."¹³⁶

Volgens een bron, geciteerd in een rapport van de Flüchtlingsrat van Baden-Württemberg (2019), bestaan er in Macedonië geen procedures die een verdachte persoon bij een politieverhoor bijstand van een advocaat garanderen:

"Laut Igor Jadrovski vom Komitee gibt es in Mazedonien keine offiziell vorgesehenen Mechanismen, um zu garantieren, dass ein*e Verdächtige*r bei einem Verhör durch die Polizei Zugang zu anwaltlichem Beistand hat. Der Zugang zu rechtlichem Beistand sei vor allem für die vulnerabelsten Menschen in der Gesellschaft schwierig. Von den ohnehin nur wenigen Anträgen auf kostenlosen Rechtsbeistand würden nur 50 % bewilligt werden. Es hat eine Reihe von Fällen gegeben, in denen Rom*nija in mazedonischen Gefängnissen unter fragwürdigen Umständen ums Leben gekommen sind. Allein 2017 gab es vier solche Todesfälle."¹³⁷

In maart 2020 vindt onder impuls van de Raad van Europa hierover een vergadering plaats met alle betrokken partijen.¹³⁸

2.2. Algemene rechtstoestand/rechtsbescherming: wetgeving en toepassing ervan in de praktijk

Discriminatie op etnische gronden is bij wet verboden in Macedonië: sinds april 2010 is een wet voor de preventie van en de bescherming tegen discriminatie van kracht. De wet verbiedt discriminatie op basis van: huidskleur, geslacht, lidmaatschap van een gemarginaliseerde groep, lidmaatschap van een etnische groep, taal, nationaliteit, sociale afkomst, scholing, politieke overtuiging, persoonlijke of sociale status, gezins- of huwelijkstoestand, eigendom en gezondheid.¹³⁹

Het rapport van de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) van 2016 benadrukt dat de bepalingen van de Macedonische strafwet in het algemeen met de meeste van de aanbevelingen

¹³⁴ OSCE, s.d., [url](#)

¹³⁵ MHC, 10/05/2019, [url](#); MHC, 05/2019, [url](#)

¹³⁶ EC, 29/05/2019, [url](#)

¹³⁷ Flüchtlingsrat Baden-Württemberg, 02/2019, [url](#)

¹³⁸ Council of Europe, 10/03/2020, [url](#)

¹³⁹ Macedonisch Staatsblad, 13/04/2010, [url](#)

van de ECRI overeenstemmen, maar dat nog enkele lacunes blijven. Het gaat onder meer over artikel 319 van de strafwet dat het aanzetten tot nationale, raciale of religieuze haat, verdeeldheid en onverdraagzaamheid bestraft, maar waarin seksuele oriëntatie en genderidentiteit niet zijn opgenomen.¹⁴⁰

Het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2016 schrijft dat de grondwet en de wetgeving het recht op een eerlijk proces voorzien, hoewel er ook sprake is van ondermijnende politieke tussenkomsten in de werking en benoemingen van het gerecht. Verder neemt de Macedonische wetgeving het vermoeden van onschuld in acht, hebben beklaagden het recht om onmiddellijk en gedetailleerd geïnformeerd te worden over beschuldigingen tegen hen, en zijn processen in principe voor iedereen vrij toegankelijk.¹⁴¹

Het *Macedonia 2018 Report* van de EC schrijft dat het wettelijk en institutioneel kader voor de bescherming van de basisrechten aanwezig is:

“The legal and institutional framework for protection of fundamental rights is largely in place and reforms have enhanced compliance with European human rights standards. Full implementation requires sustained efforts.”¹⁴²

In het MHC-rapport over 2018 wordt verwezen naar enkele aanpassingen in de strafprocedure en de strafwet, vooral op het gebied van haatmisdrijven waarbij nu ook seksuele geaardheid en genderidentiteit als gronden gelden:

“Procedure, however, at the end of October 2018, without previous discussions and public debates, the Draft-Law on Amending the Law on Criminal Procedure was published with interventions only in the provisions on special investigative measures and partially on detainment. On December 31st, the same occurred with the Criminal Code, with the introduction of amendments with the potential to seriously disrupt the sanctioning of financial criminal offenses. Despite such unfavourable amendments to the Criminal Code, some positive changes did occur, specifically with the clear definition of hate crime in the general provisions, where the grounds for committing a hate crime were expanded to include sexual orientation and gender identity, introducing more serious qualification among the special criminal offenses for offences committed out of hate. Furthermore, the amendments improving the criminal and legal protection, the introduction of a new offense ‘obstruction of justice,’ as well as the provisions on protected witnesses are expected to contribute towards more efficient criminal and legal protection in the country.”¹⁴³

Wat betreft de algemene rechtstoestand noteert Freedom House in 2019 (net zoals in 2017) ook nog problemen bij het proces over het Kumanovo-incident en op het gebied van discriminatie van Roma en de gemeenschap van Lesbian Gay Bisexual Transsexual and Intersexual-personen (LGBTI).¹⁴⁴

2.3. Systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schendingen van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag, anti-folterverdrag en de Geneefse Vluchtelingenconventie

In het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2019 staat dat burgers zich tot de rechtbanken kunnen wenden voor mensenrechtenschendingen. Beroep is altijd mogelijk. Algemeen gesproken schikt de regering zich naar de beslissingen van de

¹⁴⁰ ECRI, 07/06/2016, [url](#)

¹⁴¹ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

¹⁴² EC, 17/04/2018, [url](#)

¹⁴³ MHC, 05/2019, [url](#)

¹⁴⁴ Freedom House, 12/07/2017, [url](#) ; Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

binnenlandse rechtbanken. Indien alle beroepsmogelijkheden uitgeput zijn, kan iedereen op individuele basis beroep indienen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens:

“Citizens had access to courts to submit lawsuits seeking damages for human rights violations. Individuals may file human rights cases in the criminal, civil, or administrative courts, and the Constitutional Court, depending upon the type of human rights violation in question and its alleged perpetrator. Individuals also may appeal adverse decisions. The law provides the right to timely adjudication of cases and a legal basis for appealing excessive judicial delays to the Supreme Court. The government generally complied with civil decisions of domestic courts. Individuals may appeal cases involving alleged state violations of the European Convention on Human Rights to the European Court of Human Rights (ECHR) after exhausting all domestic legal options.”¹⁴⁵

Naast de wettelijke voorzieningen binnen de gewone rechtsgang kunnen burgers zich met het oog op verweer tegen schendingen van rechten en vrijheden ook wenden tot een aantal andere instellingen. Het gaat om de permanente parlementaire onderzoekscommissie voor de bescherming van de rechten en vrijheden van de burger, de parlementaire commissie voor de gelijke behandeling van man en vrouw, de parlementaire commissie voor intracommunautaire relaties, verschillende instellingen van de overheid zelf, onafhankelijke instellingen zoals ngo’s en internationale organisaties, de Dienst van de ombudsman en ook comités en raden op lokaal niveau.¹⁴⁶

Zo is er begin 2011 een Commissie voor de bescherming tegen discriminatie opgericht die samen met de rechtbanken voor de toepassing van de antidiscriminatiewet moet zorgen. Daartoe kan deze commissie klachten van individuen in ontvangst nemen, acties ondernemen bij de betrokken instellingen, advies uitbrengen over wetsontwerpen, voorstellen tot aanpassing van bestaande wetgeving maken en aanbevelingen formuleren.¹⁴⁷

Volgens het rapport van de Bertelsmann Stiftung (2020) is de Commissie voor de Bescherming tegen Discriminatie echter voor een stuk gepolitiseerd door de VMRO-DPMNE waardoor ze de bescherming van de burgerrechten niet ter harte neemt. Bovendien is deze commissie ook niet bekend bij het brede publiek:

“Civil rights are guaranteed by the constitution, and are, in principle, protected by institutions like the Ombudsman, the Commission for Protection Against Discrimination and the Directorate for Personal Data Protection. Most of these independent bodies retain members elected during the rule of VMRO-DPMNE. The Directorate for Personal Data Protection has been staffed by party loyalists, who are not willing and/or able to protect personal data and civil rights. The Commission for Protection Against Discrimination also remains largely inactive in protecting ordinary citizens against discrimination, but decided in favor of Nikola Gruevski when he complained about being discriminated against in court. This decision was used by Gruevski to justify his escape and seeking political asylum in Hungary. The public at large does not seem to be aware of the existence and work of this commission. [...] The Commission for Prevention Against Discrimination remains filled with loyalists of the former ruling party, who often make derogatory comments about different minority groups.”¹⁴⁸

Naast de bovengenoemde instellingen kunnen slachtoffers van discriminatie zich ook wenden tot de Dienst van de ombudsman.

¹⁴⁵ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹⁴⁶ ECRI, 07/06/2016, [url](#)

¹⁴⁷ Council of Europe, 09/04/2013, [url](#)

¹⁴⁸ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

"The ombudsman worked to protect citizens against infringement of their rights by public institutions, reduce discrimination against minority communities and persons with disabilities, promote equitable representation in public life, and address children's rights."¹⁴⁹

De Dienst van de ombudsman heeft in zijn jaarrapport van 2016 melding gemaakt van klachten in diverse maatschappelijke domeinen zoals de werking van de politie, het gerecht, het gevangeniswezen, kinderrechten. In verband met klachten over het gerecht schrijft de Dienst van de ombudsman dat vooral het lange wachten op een proces en de lange duurtijd van procedures een heikel punt vormen:

"The long duration of the court procedures and the disrespect of the principle of a trial in a reasonable time period, contribute to the difficult approach to the justice before the courts of all instances, resulting in mistrust of the citizens in the functioning of the judiciary."¹⁵⁰

De EC schrijft in 2018 over de Dienst van de ombudsman:

"The priority is to secure the legally defined autonomy of the independent regulatory, supervisory and oversight bodies, not only in theory but also in practice. The Law on the Ombudsman was amended in 2016 with a view to fulfilling the Paris principles. The Parliament approved in November 2017 a set of measures for implementing recommendations of the Ombudsman's 2016 report and the government committed to their timely implementation."¹⁵¹

Volgens het jaarrapport van het MHC (2019) is de Dienst van de ombudsman op het gebied van discriminatie actief waar de Commissie voor de Bescherming tegen Discriminatie inactief (2.3.) blijft:

"Regarding the areas of discrimination, access to goods and services seem to prevail, followed by labour relations, education and health. Civil society organizations continue to be the most active in raising awareness and informing citizens on discrimination and protective mechanisms. The Ombudsman also reacted and reported discrimination cases, with a notable inactivity of the Commission for Protection against Discrimination in this part."¹⁵²

Volgens het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2019 konden burgers in 2019 bij de Dienst van de ombudsman ook terecht met klachten over het gerecht :

"Citizens filed 176 complaints concerning the judicial system from January to August, according to the Office of the Ombudsman. The ombudsman took action in 48 of those complaints, recommending a variety of remedial actions, and the judiciary took action on 20 of the cases. Between January 1 and August 31, the ombudsman acted as 'friend of the court' (human rights amicus curiae) in five judicial cases. This was the first time the ombudsman served as amicus curiae, an increased authority provided under 2016 amendments to the law."¹⁵³

Nationale en internationale ngo's kunnen ongehinderd werken in Noord-Macedonië, ook op het gebied van de mensenrechten:

"Domestic and international human rights groups generally operated without government restriction, investigating and publishing their findings on human rights cases. Government officials were often willing to listen to these groups but were also sometimes unresponsive to their views.

¹⁴⁹ USDoS, 20/04/2018, [url](#)

¹⁵⁰ Republic of Macedonia Ombudsman, 03/2016, [url](#)

¹⁵¹ EC, 17/04/2018, [url](#)

¹⁵² MHC, 05/2019, [url](#)

¹⁵³ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

During the year a number of ministries established working groups that included members of civil society, and civil society representatives were invited to participate in parliamentary debates.”¹⁵⁴

Volgens Freedom House ondervinden deze organisaties wel druk van VMRO-DPMNE-aanhangers:

“The government has indicated support for civil society. However, groups that focus on human rights- and governance-related work, and particularly those that receive foreign funding, face pressure from the VMRO-DPMNE and its supporters.”¹⁵⁵

2.4. Detentieomstandigheden

In 2015 uit het Committee against Torture van de VN zijn herhaalde bezorgdheid over het gebruik van geweld door de politie, vooral door de speciale interventie-eenheid Alfa.¹⁵⁶

Volgens het Europees Comité voor de Preventie van Foltering (CPT) (2016) worden geloofwaardige beschuldigingen van mishandelingen door politiepersoneel geregistreerd, zoals pogingen om bekentenissen of inlichtingen af te dwingen van verdachten of getuigen, of ook verbaal geweld tegen Roma.¹⁵⁷

In het laatste rapport (2017) van het CPT zijn de conclusies over de detentieomstandigheden in Macedonië bijzonder hard:

“It is with a degree of dismay that the Committee finds itself for a second time in the position of having to qualify the quality of its relationship with ‘the former Yugoslav Republic of Macedonia’ as profoundly unsatisfactory. [...] the squalid conditions of detention for hundreds of prisoners at Idrizovo Prison have worsened over the past 10 years as this report lays out starkly. Moreover, prisoners are not safe.”¹⁵⁸

Ook het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (2017) bevat gegevens over aanhoudend politiegeweld in detentiecentra in 2016:

“The law prohibits such practices, but there were reports that police abused detainees and prisoners and used excessive force. During the first six months of the year, the Ministry of Interior’s Sector for Internal Control and Professional Standards Unit reported receiving 38 complaints against police officers for use of excessive force. It took disciplinary action against two police officers for those offenses. From January through September, the Ombudsman’s Office received 96 complaints against police for unlawful or excessive use of force, 10 of which were for torture and mistreatment while performing official duties.”¹⁵⁹

Uit dit rapport blijkt evenwel dat het gerecht gevallen van foltering wel degelijk aanpakt:

“During the first six months of the year, the judiciary acted on 22 cases related to torture, out of which there were eight convictions--all resulting in probation, with none of the defendants serving prison sentences. The judiciary also tried 56 cases related to harassment and mistreatment while performing official duties, out of which there were 17 convictions--one resulting in a six-month prison sentence and 16 resulting in probation. The Basic Public Prosecution Office received 32 allegations of torture during this period but investigated and filed charges in only seven of them.

¹⁵⁴ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹⁵⁵ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹⁵⁶ UN Committee against torture, 07/05/2015, [url](#)

¹⁵⁷ CPT, 17/03/2016, [url](#)

¹⁵⁸ CPT, 12/10/2017, [url](#)

¹⁵⁹ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

Similarly, it received 138 complaints of harassment and mistreatment while performing official duties, investigating 30 of those allegations and filing charges in 22.”¹⁶⁰

Volgens het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (2018) behielden de burgerlijke autoriteiten in 2017 de effectieve controle over het leger en het ministerie van Binnenlandse Zaken, en beschikte de regering over effectieve procedures om misbruik te onderzoeken en te straffen. Zo staat er dat tijdens de eerste zes maanden van 2017 DICCIPS elf klachten heeft ontvangen tegen politieagenten omwille van overmatig gebruik van geweld. Deze dienst heeft tegen twee agenten disciplinaire maatregelen getroffen. Van januari tot september 2017 heeft de ombudsman negen klachten ontvangen in verband met onwettig en overdadig gebruik van geweld door politieagenten.¹⁶¹ Volgens dit rapport is in het kader van het onderzoek naar de incidenten in het parlement op 27 april 2017 het gedrag van een aantal politieagenten onderzocht en zijn agenten naderhand ontslagen, geschorst of aan sancties onderworpen.¹⁶²

Volgens een bron geciteerd in een rapport van de Flüchtlingsrat van Baden-Württemberg (2019) zijn er in Macedonië geen procedures die een verdachte persoon bij een politieverhoor bijstand van een advocaat garanderen

“Laut Igor Jadrovski vom Helsinki-Komitee gibt es in Mazedonien keine offiziell vorgesehenen Mechanismen, um zu garantieren, dass ein*e Verdächtige*r bei einem Verhör durch die Polizei Zugang zu anwaltlichem Beistand hat. Der Zugang zu rechtlichem Beistand sei vor allem für die vulnerabelsten Menschen in der Gesellschaft schwierig. Von den ohnehin nur wenigen Anträgen auf kostenlosen Rechtsbeistand würden nur 50 % bewilligt werden.”¹⁶³

Volgens het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2018 hebben slachtoffers van mishandelingen door de politie ook de mogelijkheid om klacht in te dienen bij het interne controleorgaan van het ministerie van Binnenlandse Zaken of bij het openbare ministerie.¹⁶⁴

Het MHC stelt in 2019 dat in de meeste gevallen waarbij de politie haar bevoegdheden te buiten gaat of waarbij politieagenten excessief geweld gebruiken, er een gepast antwoord van de autoriteiten uitblijft:

“In most of the cases on overstepping police authorizations, excessive use of force by police officers, hate speech and hate crime registered this year, a proper response of the prosecution authorities is still lacking.”¹⁶⁵

De EC maakt in 2019 gewag van verbeteringen op het vlak van preventie van foltering en mishandeling (in detentieomstandigheden). Een actieplan moet werk maken van de aanbevelingen van het European Committee for the Prevention of Torture. Gevangenispersoneel en personeel van correctionele opvoedingsinstellingen hebben vormingen gekregen over een nieuwe gedragscode:

“The government has prepared an action plan to address the recommendations of the European Committee for the Prevention of Torture and provided quarterly reports to the Committee. This led to improvements in the prevention of torture and ill-treatment. Staff members in penitentiary and educational-correctional institutions were trained on the new Code of Conduct for Prison Personnel based on the European Code of Ethics for Prison Staff. Amendments to the Laws on Courts and on the Public Prosecution Office completed the legislative framework for establishing an external

¹⁶⁰ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

¹⁶¹ USDoS, 20/04/2018, [url](#)

¹⁶² USDoS, 20/04/2018, [url](#)

¹⁶³ Flüchtlingsrat Baden-Württemberg, 02/2019, [url](#)

¹⁶⁴ Cedoca - CGVS/CGRA, 04/07/2011

¹⁶⁵ MHC, 05/2019, [url](#)

oversight mechanism over the work of the police and the prison police. Prosecutors have been assigned and have started their work on overseeing the police. However, the mechanism is not fully operational as investigators still need to be nominated and the civil society members of the civil control mechanism with the Ombudsman's Office have yet to be selected.”¹⁶⁶

Verder stelt de EC dat een aantal gevallen van politiemishandeling door de Dienst van de ombudsman en DICCIPS doorgegeven zijn aan het parket:

“In 2018, only three complaints for excessive use of force and ill-treatment were filed to the Directorate for Execution of Sanctions. However, this could indicate a low level of trust in complaint mechanisms. The nine complaints filed with the Ombudsman’s Office for ill-treatment in prisons were dismissed as unfounded while three complaints for ill-treatment by the police were transmitted to the Public Prosecutor’s Office. Out of the 64 complaints from citizens on the use of force by police officers, only five were deemed admissible by the Unit for Internal Control and Professional Standards at the Ministry of Interior. In turn, the unit submitted criminal charges for ill-treatment in three cases involving four police officers and notified two other cases involving three police officers to the Public Prosecutor’s Office. The number of criminal charges against police and prison officers for cases of ill-treatment remains very low. It is expected that the new external oversight mechanism over the work of the police and the prison police will address the perception of impunity. From January to mid-March 2019, the relevant unit within the Public Prosecutors’ Office received and started investigating 50 reports against police officers and a few reports of the use of excessive force in prisons.”¹⁶⁷

Het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (2020) stelt dat straffeloosheid bij de politie in 2019 een probleem blijft.¹⁶⁸

AI meldt in 2020 dat er maatregelen zijn genomen tegen straffeloosheid voor politiemishandeling en dat het parket rapporteringen blijft onderzoeken tegen agenten of andere instanties on verband met gevangenisbewaking.

“Measures were initiated to address long-standing impunity for police ill-treatment, including an external oversight mechanism. By March, the Public Prosecutor’s Office was investigating 50 reports against police officers and others relating to prison guards.”¹⁶⁹

¹⁶⁶ EC, 29/05/2019, [url](#)

¹⁶⁷ EC, 29/05/2019, [url](#)

¹⁶⁸ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹⁶⁹ AI, 16/04/2020, [url](#)

3. Specifieke situaties

3.1. Albanezen

Macedonië heeft in 2001 een korte fase van etnisch conflict beleefd tussen de Slavische meerderheid en de Albanese minderheid (ongeveer 25 % van de totale bevolking). Een omvattend vredesverdrag, de zogenaamde Ohrid-akkoorden van augustus 2001, beëindigden dit conflict. Na deze akkoorden neemt het Macedonische parlement op 7 maart 2002 een amnestiewet aan met betrekking tot bepaalde personen die actief betrokken waren bij de crisis van 2001. Deze amnestiewet gaat op 8 maart 2002 van kracht.

Artikel 1 van deze wet reguleert de vrijstelling van vervolging, de stopzetting van ingeleide strafprocedures en de kwijtschelding van straf voor personen die ervan verdacht worden criminele feiten te hebben voorbereid of uitgevoerd die gerelateerd zijn aan het conflict, en dit voor de periode van 1 januari tot 26 september 2001.¹⁷⁰ De wet is niet van toepassing op Kosovaarse Albanezen of personen beschuldigd van oorlogsmisdaden die door het ICTY vervolgd worden.¹⁷¹

Sinds de inwerkingtreding van de amnestiewet zijn alle voormalige leden van de Ushtria Çlirimtare Kombëtare (UCK) vrijgelaten en zijn de ingeleide strafprocedures stopgezet.¹⁷² De amnestiewet wordt in de jaren 2003 en 2004 volledig geïmplementeerd en wordt door alle betrokken partijen nageleefd.¹⁷³ Eind 2004 is het amnestieproces volledig afgerond.¹⁷⁴ Sindsdien zijn geen gevallen bekend van strafrechtelijke vervolging van personen die onder de voorwaarden van de wet vallen.¹⁷⁵

Eind februari 2012 schiet een Macedonische politieagent buiten dienst twee Albanezen dood in de stad Gostivar (nabij Skopje). Hierop komt het tot verschillende etnisch gemotiveerde geweldsincidenten (steekpartijen, opstootjes en massale vechtpartijen) en betogingen. Zowel etnische Macedoniërs als etnische Albanezen zijn hiervan het slachtoffer. Het hoogtepunt komt op 12 april 2012 wanneer er nabij Skopje vijf etnische Macedoniërs in koelen bloede worden vermoord. Op 1 mei 2012 worden bij een grote politieoperatie 20 etnisch-Albanese moslimextremisten, verdacht van betrokkenheid bij de moorden in april 2012, gearresteerd. Zes van de zeven beklaagden worden tot levenslange opsluiting veroordeeld. De zevende wordt vrijgesproken. De Albanese minderheid vindt dit vonnis onrechtvaardig omdat er harde bewijzen zouden ontbreken. Volgens de Albanese partij Democratic Union for Integration (BDI) zijn de beklaagden veroordeeld omwille van hun Albanese etnische afkomst.¹⁷⁶ Na de bekendmaking van het vonnis betogen leden van de Albanese minderheid in Skopje. Tijdens twee betogingen komt het tot rellen tussen de woedende betogers en de oproerpolitie.¹⁷⁷ Een volgende betoging enkele dagen later verloopt vreedzaam.¹⁷⁸

Na de parlementsverkiezingen van april 2014 wordt er een nieuwe regering gevormd. Net als in de vorige regering heeft de grootste Slavische regeringspartij de Albanese partij BDI nodig om een meerderheid in het parlement te behalen.¹⁷⁹

¹⁷⁰ United Nations, 26/03/2008, [url](#); CERI/CNRS (Ragaru N.), 18/09/2008, [url](#)

¹⁷¹ Refworld, [url](#); BFA, 18-11-2009, [url](#)

¹⁷² USDoS, 31/03/2003, [url](#)

¹⁷³ NATO, 01/12/2003, [url](#); USDoS, 25/02/2004, [url](#)

¹⁷⁴ USDoS, 28/02/2005, [url](#)

¹⁷⁵ Refworld, [url](#); BFA, 18/11/2009, [url](#); PACE, 06/11/2009, [url](#)

¹⁷⁶ Balkan Insight, 28/10/2014, [url](#)

¹⁷⁷ Balkan Insight, 04/07/2014, [url](#)

¹⁷⁸ Balkan Insight, 11/07/2014, [url](#)

¹⁷⁹ EASO, 11/2016, [url](#)

Op 14 december 2015 verwerpt het Hof van Beroep van Skopje het hoger beroep van de zeven etnische Albanezen.¹⁸⁰

Op 9 en 10 mei 2015 vindt in de wijk Divo Naselje/Lagja e Trimave van Kumanovo een hevig vuurgevecht plaats tussen 40 zwaarbewapende Albanezen en speciale eenheden van de Macedonische politie. Tien Albanese strijders en acht politieagenten komen hierbij om. Bij de politie vallen ook 37 gewonden. De ordediensten arresteren 28 tot 30 Albanese strijders. Er zijn sterke aanwijzingen dat minstens een deel van hen is geslagen en/of gefolterd tijdens of na de arrestatie. De burgerbevolking van de wijk wordt tijdens en na de gevechten geëvacueerd. De politie ondervraagt de burgers voor hen naar huis te laten terugkeren. De autoriteiten beloven een vergaande schadeloosstelling voor de geleden materiële schade en ook financiële compensaties voor de families van de gedode politieagenten en voor de gewonden. De gedode Albanezen zijn met militaire eer begraven in Kosovo.

Volgens het rapport van de Bertelsmann Foundation is het plausibel dat het incident uitgelokt is om de aandacht af te leiden van het schandaal rond de afluisterpraktijken:

“Altogether 18 people from both sides died; 30 were arrested and charged with terrorism. However, the motives of the group remained unclear. On the one hand, it seemed that they might be fighting to increase ethnic Albanians’ rights. On the other hand, it seemed plausible that they were hired to deflect attention from the wiretapping scandal and growing protests.”¹⁸¹

In het jaarlijkse Freedom House rapport (2017) staat dat er in 2016 geen politiek geladen geweld tussen Macedoniërs en etnische Albanezen heeft plaatsgevonden.¹⁸²

De Albanese minderheid dreigt anno 2017 omwille van emigratie onder de belangrijke drempel van 20 % van de totale bevolking te vallen, en verzet zich dan ook hardnekkig tegen een nieuwe volkstelling. De laatste volkstelling heeft in 2002 plaatsgevonden en de nieuwe regering erkent de noodzaak van een volkstelling, maar deze staat niet gepland.¹⁸³

In oktober 2017 beveelt openbaar aanklager Liljana Spasovska de herberechting van zes etnische Albanezen in verband met hun betrokkenheid bij het incident in 2012 in Gostivar (zie hierboven). Hun eerste proces in 2014 is niet volgens internationale maatstaven verlopen.¹⁸⁴

In januari 2018 erkent het Macedonische parlement het Albanees als officiële taal in Macedonië. De president weigert deze wetgeving eerst te ondertekenen¹⁸⁵ maar het parlement verwerpt in maart 2018 met een tweede stemming het presidentiële veto. Sindsdien is het Albanees een officiële landstaal op het volledige Macedonische grondgebied.¹⁸⁶

Volgens het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2017 is het aantal leerlingen van minderheidsgroepen (zoals de Albanezen) dat in eigen taal naar school gaat, blijven stijgen.¹⁸⁷

In 2018 blijft de interetnische situatie rustig:

“The inter-ethnic situation remained calm overall, despite some occasional tensions. The government pursued good relations among communities. A reference to the Ohrid Framework Agreement (OFA), which ended the 2001 conflict and provides the framework for preserving the multi-ethnic character of the society, is mentioned in the preamble of the Constitution. The Law on

¹⁸⁰ Balkan Insight, 14/12/2015, [url](#)

¹⁸¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

¹⁸² Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

¹⁸³ Balkan Insight, 28/09/2017, [url](#)

¹⁸⁴ AI, 22/02/2018, [url](#)

¹⁸⁵ Balkan Insight, 11/01/2018, [url](#)

¹⁸⁶ Balkan Insight, 14/03/2018, [url](#)

¹⁸⁷ USDoS, 20/04/2018, [url](#)

the Use of Languages, which is considered by ethnic Albanian political parties as an important legislative element that contributes to complete the implementation of the OFA, entered into force in January 2019. The law was sent to the Venice Commission for its opinion.”¹⁸⁸

In 2018 is een sportfan omgekomen bij een gevecht met andere fans uit de Albanese gemeenschap. Er is sprake van een haatmisdrijf. Om escalatie tegen te gaan heeft het MHC de nasleep van dit incident op de voet gevolgd en contact gehouden met parket en pers:

“Specifically, in the case of the young sports fan, assaulted and beaten by three peers from Albanian ethnicity and consequently lost his life, the Helsinki Committee submitted several letters to the competent Public Prosecutor’s Office requesting particular attention in the handling of this case, conducting full and thorough investigation and charging the perpetrators in accordance with the collected evidence. The Committee also issued a press release, pleading for sensibility among both ethnic groups and condemning hate speech, particularly from public and political figures, stressing that hate speech would only escalate into violence and increase the number of hate crime victims. The case was initially qualified as violence, however, after the boy passed away it was prequalified as a murder committed in a vicious manner. The proceedings before the first-instance court are currently ongoing.”¹⁸⁹

Ook in 2019 is er sprake van een incident van haattaal in het kader van een sportevenement. Verschillende ngo’s, waaronder het MHC, hebben aangedrongen op gerechtelijke vervolging.¹⁹⁰

Volgens de Bertelsmann Foundation heeft de regeringswissel een positieve invloed gehad op de relatie tussen de Macedonische en Albanese gemeenschappen. Er zijn geen incidenten meer voorgevallen. Toch is er weinig interpersoonlijk vertrouwen in Macedonië en heeft dit veel te maken met de etnische tegenstellingen:

“The level of interpersonal trust in Macedonia is among the lowest in Southeastern Europe. The trust between ethnic communities is very low and they commonly blame each other for their misfortunes. Due to the low level of interaction between the two ethnic communities in large parts of the country, stereotypes persist. To that end, ethnic Albanians have tended to believe that the state is discriminating against them on the basis of their ethnicity and that they have second-order rights. At the same time, given the OFA-instituted quotas, ethnic Macedonians have tended to believe that Albanians can easily get employment in the public sector.”¹⁹¹

Dit rapport wijst er ook op dat de politieke tegenstellingen en meer bepaald de debatten rond de Prespa-overeenkomst verder uitgediept zijn:

“Ethnic symbolism and nationalist narratives are also deployed by ethnic Albanian parties in the government and the opposition to increase electoral support. The creation of a common state identity has been challenged by ethno-national mobilization, disparate sentiments vis-a-vis the Prespa Agreement and the way the related constitutional changes affect different ethnicities.”¹⁹²

AI meldt dat de zes Albanezen die in het kader van het Kumanovo-incident zijn veroordeeld een vruchteloze poging hebben gedaan om hiertegen beroep aan te tekenen:

“In September, the Supreme Court denied an appeal by the ‘Kumanovo group’ of 33 ethnic Albanians, 16 from Kosovo, against their 2017 conviction for terrorism. The charges against them related to the killing of eight police officers and the injuring of 40 others in May 2015 in Divo

¹⁸⁸ EC, 29/05/2019, [url](#)

¹⁸⁹ MHC, 05/2019, [url](#)

¹⁹⁰ USDoS, 21/06/2019, [url](#)

¹⁹¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

¹⁹² Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

naselje, Kumanovo; police killed 10 ethnic Albanians. The accused claimed that the confrontation was set up by the former government and had demanded an international investigation.”¹⁹³

Freedom House wijst erop dat Albanezen in elke Macedonische regeringscoalitie gezeteld hebben:

“Ethnic Albanians make up about 25 percent of the population, and a political party representing Albanians has sat in each ruling coalition. Certain types of legislation must pass with a majority of legislators from both major ethnic groups (Albanians and Macedonians) in the Assembly. In March 2018, the SDSM-led government passed a new language law extending the official use of Albanian to all state-level institutions, including parliament.”¹⁹⁴

Toch stelt dit rapport dat er sprake is van een groeiend anti-Albanees sentiment de laatste jaren, en dat islamofobie gericht tegen de Albanese gemeenschap voorkomt in het discours van de Macedonische politici en ook in het publieke debat. Albanezen hebben ook te lijden onder discriminatie op de arbeidsmarkt.¹⁹⁵

3.2. Roma

Het European Roma Rights Centre (ERRC), een internationale ngo die voor de rechten van de Roma opkomt via research, lobbying, beleidsontwikkeling, stelt in 2014 dat de Macedonische autoriteiten de bewegingsvrijheid van de Roma beperken. Ze worden dikwijls aan de grens tegengehouden en krijgen het verbod om het land te verlaten. Volgens de Roma worden zij gediscrimineerd en gevisieerd door de maatregelen die Macedonië neemt om het misbruik van het visumvrij reizen tegen te gaan. Het Grondwettelijk Hof van Macedonië heeft in een arrest van 25 juni 2014 een gedeelte van de wetgeving hierrond vernietigd.¹⁹⁶

Het ERRC somt in een aantal rapporten voor de mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties negen incidenten tussen mei 2011 en mei 2014 op, waarbij Roma het slachtoffer van mishandeling door ordediensten waren.¹⁹⁷ Uit deze en ook latere ERRC-rapporten blijkt dat dit centrum zo’n cases nauwgezet blijft opvolgen en de slachtoffers (tenzij ze dit niet wenselijk achten) ook actief bijstaat bij hun gerechtelijks stappen, desnoods tot bij het Europees Hof van de Rechten van de Mens, tegen de daders.¹⁹⁸

In juni 2014 heeft het Macedonische ministerie van Werk en Sociaal Beleid een Strategie voor de Roma (2014-2020 Roma Strategy) gepubliceerd. In het kader van de implementatie van de Roma Inclusion Decade, een grensoverschrijdend initiatief om tot een betere integratie van de Roma in de maatschappij te komen, behelst dit Macedonische strategische plan meer dan 15 nieuwe lokale actieplannen voor Roma.¹⁹⁹ Volgens het European Asylum Support Office (EASO) rapport van 2016 legt dit nieuwe plan de focus op sociale inclusie door werkgelegenheid, huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg en cultuur. De overheid financiert de implementatie van de nationale strategie voor de Roma Inclusion Decade. Ze doet dit door onder andere bijstand te verlenen op het gebied van onderwijs, huisvesting, werkgelegenheid en de ontwikkeling van de infrastructuur. De overheid verleent ook haar steun aan informatiecentra voor Roma. Deze begeleiden Roma bij het verkrijgen van officiële documenten, onderwijs, gezondheidszorg en sociale zekerheid. De verhoogde inspanningen van zowel de overheid als van ngo’s om belemmeringen bij de toegang tot onderwijs

¹⁹³ AI, 16/04/2020, [url](#)

¹⁹⁴ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹⁹⁵ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹⁹⁶ ERRC, 15/07/2014, [url](#)

¹⁹⁷ ERRC, 25/07/2014, [url](#); ERRC, 13/05/2013, [url](#); ERRC, 25/07/2014, [url](#)

¹⁹⁸ ERRC, 08/2015, [url](#) ; ERRC, s.d., [url](#)

¹⁹⁹ Republic of Macedonia, 06/2014, [url](#)

voor Roma op te lossen, zorgen voor een continue stijging van het aantal Romaleerlingen. Op vlak van de gezondheidszorg zorgt de inzet van gezondheidsbemiddelaars voor vooruitgang.²⁰⁰

Anno 2016 heeft het (vorige) programma (Decade of Roma Inclusion 2005-2015), volgens een ECRI-rapport, zeker een positieve impact gehad op de levensomstandigheden van de Roma in Macedonië. De tewerkstelling van Roma in de openbare sector is lichtjes gestegen, en zo ook het aantal Romakinderen in het secundair onderwijs.²⁰¹

Er is in Macedonië een informeel netwerk actief van ngo's die zich inzetten voor de verbetering van de algemene situatie voor Roma: de Roma Decade Focal Points.²⁰²

Op het gebied van levensomstandigheden, toegang tot persoonlijke documenten, onderwijs, sociale bescherming, gezondheidszorg en tewerkstelling staan Roma in 2016 wel nog steeds ver achter op de rest van de bevolking. De werkloosheidscijfers liggen boven 70 %, en bijna twee derde van de Roma leeft onder de armoedegrens. De scholingsgraad van de Roma is bijzonder laag, en er is nog altijd een vergaande feitelijke segregatie van Romakinderen op de scholen.²⁰³ Vooral vrouwen, kinderen en gehandicapten uit de Romagemeenschap zijn, volgens het EASO-rapport van 2016, nog steeds extra kwetsbaar: huiselijk geweld en discriminatie op basis van gender of handicap zorgen voor een bijkomende achterstelling van deze groepen. Talrijke Roma blijven nog altijd gevangen in een vicieuze cirkel: gebrek aan identiteitsdocumenten, aan een officiële (lees: legale) woonplaats, aan werk, ziekteverzekering of rechten op andere sociale bijstand, en gebrek aan scholing voor kinderen. Al deze problemen zijn met elkaar verbonden en worden nog vergroot door gebrek aan informatie en ongeletterdheid van vele Roma. De Roma zijn nog steeds de meest benadeelde etnische groep in Macedonië.²⁰⁴

Het MHC wijst in 2016 op een blijvende gebrekkige implementering van de strategieën:

"While celebrating today's International Roma Day, we want to accentuate our concern with the failure to implement the activities of the current Strategy for Roma in the Republic of Macedonia (2014-2020). We appeal to the state to turn the declarative efforts for improvement of the status of the Roma into tangible action plans and affirmative measures for true improvement of the status and for integration of the Roma in all social spheres. In this regard, taking in consideration the specific socio-economic living conditions of most members of the Roma community, as well as the social risks they are facing, a matter of significant concern remains the fact that the Strategy for Roma in the Republic of Macedonia does not envisage social protection as separate strategic action sphere. This fact suggests that there is urgent need to revise the Strategy.

Considering that systematic discrimination against the Roma is still prevalent, especially when it comes to police officers' dealings with the Roma at border crossings, inaccessibility of health protection and gynecological services to Roma women, and segregation of Roma children, we appeal to the state to undertake active measures for prevention of discrimination on the basis of ethnicity and belonging to marginalized group.

We are especially concerned about the systematic segregation of Roma children within the frames of the educational process, who, without no categorization whatsoever, are sent to attend special schools for children with intellectual disability, or are else allotted to special classes within regular schools, instead of being included and integrated into the regular ones."²⁰⁵

²⁰⁰ EASO, 11/2016, [url](#)

²⁰¹ Council of Europe, 7/06/2016, [url](#)

²⁰² Roma Times, 20/04/2016, [url](#)

²⁰³ EASO, 11/2016, [url](#)

²⁰⁴ EASO, 11/2016, [url](#)

²⁰⁵ MHC, 8/04/2016, [url](#)

Volgens UNHCR verblijven er in juni 2016 nog 641 staatlozen in Macedonië. Bovendien werkt UNHCR samen met de overheid aan een oplossing voor nog 273 extra staatlozen. De meeste staatlozen zijn Roma. Kinderen van staatlozen die in Macedonië geboren worden hebben de Macedonische nationaliteit en krijgen toegang tot geboorteregistratie en documenten.²⁰⁶

In een document uit 2016 herhaalt de ERRC zijn bezorgdheid over het aanhoudend niveau van politiegeweld tegen Roma en de blijvende passiviteit van het parket bij de vervolging hiervan.²⁰⁷

Het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2016 spreekt van geïnstitutionaliseerde en maatschappelijke discriminatie.²⁰⁸

In 2017 hebben het MHC en de Dienst van de ombudsman opnieuw klachten van Roma ontvangen over de problematiek van het uitreizen (zie hierboven). Het aantal klachten is wel gedaald in vergelijking met de vorige jaren. Op 11 september 2017 heeft de Basic Court van Skopje II het ministerie van Binnenlandse Zaken veroordeeld voor het onderwerpen van twee Romafamilies aan reisrestricties.²⁰⁹

Volgens een rapport van de ngo Civil Rights Defenders uit 2017 is raciaal geweld eerder zeldzaam in Macedonië. Toch vestigt de organisatie eveneens de aandacht op de verminderende maar nog steeds voorkomende gevallen van politiegeweld tegen Roma en de straffeloosheid die daarmee gepaard gaat. Het rapport wijst erop dat het ERRC deze zaken opvolgt en helpt aan te klagen bij het gerecht. Nog volgens Civil Rights Defenders zijn er in Macedonië tien ngo's die juridisch advies, juridische informatie verlenen en ook steun bij het bekomen van wettelijke bijstand. De organisatie verwijst naar de mobiele juridische kantoren die in enkele gemeentes gratis rechtsbijstand aanbieden. In 2017 is er een zaak (in verband met een overlijden van een Roma in gevangenschap) hangende bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Ook zijn er twee zaken (in verband met politiegeweld tegen Roma) hangende bij Macedonische rechtbanken. De overheid werkt, volgens Civil Rights Defenders, ook aan een wetwijziging om tekortkomingen op de gratis rechtsbijstand te verhelpen.²¹⁰

In het kader van de zaak voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft de Macedonische regering in juni 2017 aanvaard om een schadevergoeding uit te keren aan de familie van het slachtoffer dat in de gevangenis is overleden.²¹¹ In 2018 dagen opnieuw enkele families van Roma die in gevangenschap zijn overleden de overheid voor de rechter.²¹²

Een rapport van het MHC (2018) wijst op de falende rol van het parket (*public prosecutor's office*) bij het onderzoeken van misdragingen door politieagenten maar benadrukt ook de eerste stappen voor de oprichting van een extern, onafhankelijk "mechanisme voor toezicht" op onwettig politioptreden en machtsmisbruik. De parlementaire agenda voorziet hierbij wijzigingen in zeven verschillende wetten.²¹³

Het jaarrapport van het MHC over 2017 vestigt de aandacht op de positieve rol van de Roma Information Centers in Macedonië:

"The Roma Information Centers have played a significant role in improving the access to rights and services for the Roma community. Currently, there are 12 Roma Information Centers in 12 municipalities and 16 people are engaged (working in the RIC Shuto Orizari, Topaana, Tetovo, Gostivar, Bitola, Prilep, Shtip, Kocani, Delchevo, Vinica, Berovo and Kumanovo). The Roma

²⁰⁶ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

²⁰⁷ ERRC, 11/07/2016, [url](#), ERRC, s.d., [url](#)

²⁰⁸ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

²⁰⁹ USDoS, 20/04/2018, [url](#)

²¹⁰ Civil rights Defenders, 07/11/2017, [url](#)

²¹¹ ERCC, 15/06/2017, [url](#),

²¹² ERRC, 05/04/2018, [url](#)

²¹³ MHC, 17/04/2018, [url](#)

Information Centers work to provide timely information, counselling, referral and logistical support to the citizens in order for them to be able to exercise their rights and obligations (in the areas of social protection, employment, health, housing and education, taking out personal documents, etc.).²¹⁴

Volgens een rapport van ECRI (2016) worden al deze centra inderdaad vaak bezocht maar kunnen ze weinig doen aan de redenen van de sociale uitsluiting van de Roma.²¹⁵

De EC schrijft in 2018 dat er nog veel moet gedaan worden voor de inclusie van Roma:

“Much still needs to be done on Roma inclusion. Implementation of the Roma inclusion strategy (2014-2020) and corresponding action plans for education, employment, health, housing and Roma women is poor. As regards education, some progress has been achieved. However, Roma enrolment in pre-school education is low and must become a priority. There has been a clear increase in enrolment and completion of compulsory education, 78 % of the Roma school age children enrol in compulsory education and 69 % complete compulsory education. This is one of the best results for Roma in the region. But segregation in schools remains a problem.”²¹⁶

Om de implementering en de efficiëntie van de beleidsplannen i.v.m de RAE in de westelijke Balkan als ook de principes van goed bestuur en lokale participatie hierbij te ondersteunen hebben de Raad van Europa en de EU samen het zogenoemde ROMACTED-steunprogramma opgezet.

“One of the leading guidelines in the methodology of the programme is that participation in local governance can only be effective if it is context-appropriate. Thus, a preliminary mapping, assessment, baseline survey and research are done in each selected municipality so as to facilitate the adaptation of the programme and its support and monitoring of the process.”²¹⁷

Op 18 maart 2018 houdt een conferentie van prominente vertegenwoordigers van de EU, de Raad van Europa, nationale en lokale beleidsmakers en vertegenwoordigers uit de Romagemeenschap in Skopje een *kick-off event* waar de lancering wordt aangekondigd van het ROMACTED-programma Promoting Good Governance and Roma Empowerment at Local Level. De Macedonische regering heeft hiervoor een budget uitgetrokken:

“Nicola Bertolini, the Head of Cooperation, European Union Delegation to ‘the former Yugoslav Republic of Macedonia’, said that the ROMACTED Programme was designed as a combination of ROMED and ROMACT Programmes, tackling the importance of building capacity of the local authorities and empowerment of Roma communities. He also highlighted that building political will and stimulating local authorities is one of the main challenges of the Programme. The implementation in the ‘the former Yugoslav Republic of Macedonia’ certainly seems the most ambitions having in mind that the Programme targets 12 municipalities. [...]

A tripartite framework of partnership for the implementation of the ROMACTED Programme was signed between the Council of Europe, the Ministry of Labour and Social Policy and mayors of 12 target municipalities of Berovo, Bitola, Debar, Gostivar, Kičevo, Kočani, Prilep, Strumica, Štip, Tetovo, Veles and Vinica.”²¹⁸

In de loop van 2018 en 2019 heeft ROMACTED als drijvende kracht gefungeerd bij het opzetten van workshops met als doel de implementatie van het nationale actieplan lokaal beter te implementeren en de website van de Raad van Europa wil in 2020 een overzicht bieden (*local level at a glance*) van concrete implementeringen van het ROMACTED-programma (zie hierboven) in 12 gemeentes die

²¹⁴ MHC, 17/04/2018, [url](#)

²¹⁵ Council of Europe, 7/6/2016, [url](#)

²¹⁶ EC, 17/04/2018, [url](#)

²¹⁷ Council of Europe, s.d., [url](#)

²¹⁸ Council of Europe, 19/03/2018, [url](#)

verspreid liggen over het hele grondgebied (Berovo, Bitola, Debar, Gostivar, Kicevo, Kocani, Prilep, Strumica, Stip, Tetovo, Veles en Vinica). Voor elke gemeente geeft de website aan welke concrete stappen gezet zijn op het gebied van capaciteitsopbouw, tewerkstelling, infrastructuur; welke structuren op poten zijn gezet; welke beleidsdocumenten ondertekend zijn; welke projecten of synergieën lopende zijn; wie de belangrijke contactpersonen zijn.²¹⁹

Een rapport van de World Bank bevat een voorbeeldoverzicht van ngo's die momenteel op het terrein actief zijn ten behoeve van de Roma-gemeenschap: Ambrela—Centre for Integration (Skopje); Association for the Defense of Children's Rights; Association for Human Rights Protection of Roma; Association for Perspective, Integration, and Development "Roma Perspective" (Prilep); Association ROMANO NEVO DIKIBE; Centre for Integration of the Roma; European Policy Institute; First Children's Embassy in the World (MEGJASHI); Macedonian Young Lawyers' Association; National Roma Centrum (Kumanovo); Organization of Roma Youth Bela Kula; Roma Lawyers' Association; Roma Community Centre— DROM; Romano Vilo; SONCE.²²⁰

Politiek zijn de Roma vertegenwoordigd op de verschillende niveaus: de gemeente Šuto Orizari/Shuto Orizare is vandaag de enige gemeente in de wereld met een Romameerderheid, en de enige gemeente waar de Roma-taal de officiële taal is. De burgemeester is een etnische Roma. Macedonië is in 2016 ook het enige land ter wereld met een Roma-minister, en met een aantal Roma-ambtenaren op hoge overheidsposities. De Roma hebben ook meerdere politieke partijen, die echter te klein zijn om op nationaal vlak een rol van betekenis te kunnen spelen.²²¹

Op 7 oktober 2019 heeft Noord-Macedonië, als laatste land van het voormalige Joegoslavië, de Conventie over het terugdringen van staatloosheid geratificeerd. Hier waren al een aantal concrete maatregelen aan voorafgegaan die eveneens als doel hadden om gevallen van staatloosheid (bij de Romabevolking) te verminderen: de oprichting van een interministeriële werkgroep die zich zal buigen over het probleem van documenten, verbetering van de wetgeving rond geboorteregistraties, verbetering van de wetgeving rond tijdelijke identiteitskaartnummers, het voorzien van gratis juridische bijstand voor mensen zonder documenten, van onderwijsactiviteiten en van gratis medische zorg:

"Since January 2018, the Government has adopted a series of measures aimed at reducing statelessness in the country in preparation for the ratification of the Convention on the Reduction of Statelessness. The measures which have been submitted to the Ministry of Labour and Social Affairs include: forming an inter-ministerial working group for overcoming the lack of documentation issue, changing the law on non-contentious procedures to improve birth registrations, changing the law on records to provide a special legal status temporary ID number for undocumented persons, introducing free legal aid for persons without documentation, educational activities, and free medical care."²²²

AI vermeldt in 2020 opnieuw een aantal vormen van aanhoudende discriminatie ten aanzien van Roma:

"Roma continue to experience institutional discrimination in education, health, housing and employment, as well as access to bars, cafés and shops. Legal advocates reported repeated human rights violations in cases including property rights, contact with the police and employment. Around 440 Roma remained stateless."²²³

²¹⁹ Council of Europe, 17/05/2020, [url](#)

²²⁰ The World Bank, 2019, [url](#)

²²¹ EASO, 11/2016, [url](#)

²²² ERRC, 25/11/2019, [url](#)

²²³ AI, 16/04/2020, [url](#)

Het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over 2019 wijst op aanhoudende maatschappelijke discriminatie maar ook op het belang van het Roma Health Mediators Program dat onder meer door het ministerie van Gezondheidszorg, de ngo Health Education and Research Association (HERA) en het United Nations International Children's Fund (UNICEF) gedragen wordt:

"Roma reported widespread societal discrimination. NGOs and international experts reported employers often denied Roma job opportunities, and some Roma complained of lack of access to public services and benefits. The Ministry of Health and NGO Hera, in partnership with UNICEF, sponsored the Roma Health Mediators Program to provide health, social, and early childhood development services in seven municipalities with high Romani populations."²²⁴

Ook de Bertelsmann Foundation wijst op een zekere vooruitgang op het gebied van de gezondheidszorg voor Roma-vrouwen:

"Some progress is being made in securing basic access to health services for women from rural regions and Romani women. For example, in September 2017, a gynecologist was appointed, after a long delay, to Suto Orizari, a district of Skopje with a Roma majority."²²⁵

3.3. Huiselijk geweld

Het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken en de EC melden in 2012 beide dat huiselijk geweld en ander geweld tegen vrouwen een hardnekkig en veel voorkomend probleem blijft. Vooral vrouwen op het platteland zijn hiervan het slachtoffer. Hun culturele en sociale achtergrond en het feit dat ze mogelijk schande over de familie brengen weerhoudt vrouwen ervan om klacht neer te leggen. Huiselijk geweld is strafbaar, maar de autoriteiten passen in de praktijk zelden de wet toe.²²⁶

Er zijn in 2014 in Macedonië zeven vluchthuizen voor vrouwen in nood. Eén vluchthuis wordt uitgbaat door een ngo, en zes vluchthuizen door de overheid. Verder is er een nationale telefonische hulplijn, uitgbaat door een ngo, en een crisiscentrum voor tijdelijke opvang (24 tot 48 uur) van slachtoffers van huiselijk geweld. De lokale ngo's die zich inzetten tegen het huiselijk geweld steunen voornamelijk op geld van internationale donoren. Sommige vrouwengroepen werken rond bewustwording van het probleem. De overheid heeft een publieke campagne tegen huiselijk geweld gesponsord, met behulp van bekende vrouwen. Eind 2014 heeft het Macedonische parlement ook wetgeving omtrent de preventie van en bescherming tegen huiselijk geweld aangenomen. Hierover stelt de minister van Werk en Sociaal Beleid:

"[The] first law on prevention and protection of domestic violence which aims to create comprehensive legal framework in which the system will improve the situation against domestic violence in our country by creating coordinated and integrated system in all areas of operation. The basic principles on which this Law is based are respect for personal integrity and dignity of victims of domestic violence by treating this problem as violation of human rights, said the minister.

It was established national coordinating body composed of representatives from relevant ministries and important civic associations, adopted common protocol for treatment in cases of domestic violence and referral. Strengthened capabilities of professional structures through dedicated comprehensive training of professionals from over 560 centers for social work, healthcare institutions, educational, local government and civic associations, said Spasov."²²⁷

²²⁴ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

²²⁵ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

²²⁶ USDoS, 24/05/2012, [url](#)

²²⁷ Kurir News Agency, 30/09/2014, [url](#)

De UN Women schrijft over deze wetgeving:

“It expands the definition of violence to include economic violence and stalking, and introduces risk assessments and urgent proceedings, such as to remove perpetrators from households.

The law establishes a national coordination body and introduces training on gender equality in the formal education system and for service providers. In preparation for the law, in July UN Women began training civil society service providers to act as trainers in their respective organizations.”²²⁸

UN Women meldt ook dat rechters en aanklagers gespecialiseerde trainingen doorlopen om, in gevallen van huiselijk geweld, hun verantwoordelijkheden en functies vanuit genderperspectief te leren bekijken.²²⁹

Volgens het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (2017) is de situatie voor huiselijk geweld sinds 2014 onveranderd gebleven. Het vestigt de aandacht op de zwakke toepassing van de wettelijk voorziene straffen.

“Rape, including spousal rape, is illegal. The penalties for rape range from one to 15 years’ imprisonment, but those laws were poorly enforced. Domestic violence is illegal but was a persistent and common problem. Cultural norms, including social stigmatization and victims’ concerns over possible shame to the family, discouraged women from reporting violence against them or filing criminal charges. Police and judicial officials were reluctant to prosecute spousal rape and domestic violence. The government ran seven limited-capacity shelters, and one NGO operated a shelter for women at risk that could accommodate 30 women. A national NGO operated a hotline in both Macedonian and Albanian languages and ran two crisis centers to provide temporary shelter for victims of domestic violence. Local NGOs combating domestic violence relied largely on international donations.”²³⁰

Freedom House schrijft in 2017 dat huiselijk geweld een ernstig probleem blijft, net zoals vrouwenhandel voor gedwongen arbeid en sekswerk. Vrouwen genieten weliswaar dezelfde wettelijke rechten maar maatschappelijke attitudes beperken de aanvaarding van niet-traditionele rollenpatronen. Vrouwen nemen nauwelijks deel aan lokale politiek. In Albanese moslimgebieden dwingen mannelijke verwanten vrouwen soms om bij de verkiezingen een volmacht te geven. In de parlementsverkiezingen van december 2016 raakten 38 vrouwen verkozen.²³¹

In november 2017, tijdens de wereldwijde campagne tegen geweld op vrouwen en meisjes, verklaart premier Zaev in het parlement dat gendergerelateerd geweld een inbreuk op de mensenrechten inhoudt en verwijst hij naar de initiatieven die zijn regering al tegen het fenomeen heeft genomen. Aansluitend gaat een 16-daagse campagne van start, genaamd 16 Days of Activism Against Gender-Based Violence.²³²

De EC schrijft in 2018:

“It is positive that the country ratified the Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (also known as the Istanbul Convention), initiated the necessary legal reforms for establishing an external oversight mechanism of the law enforcement authorities and that the amendments to the framework for non-discrimination were prepared in an inclusive manner.”²³³

²²⁸ UN Women, 30/10/2014, [url](#),

²²⁹ UN Women, 30/10/2014, [url](#)

²³⁰ USDoS, 03/03/ 2017, [url](#)

²³¹ Freedom House, 12/07/2017, [url](#)

²³² Macedonian Information Agency, 24/11/2017, [url](#)

²³³ EC, 17/04/2018, [url](#)

In de loop van 2018 heeft het MHC het fenomeen van huiselijk geweld bijzonder nauwgezet opgevolgd. In haar rapport schrijft het MHC dat de regering in het kader van de ratificering van de Istanboelconventie tot de implementering van een wettelijk en institutioneel systeem ter preventie van huiselijk geweld verplicht is:

“Regarding prevention and elimination of gender-based and domestic violence, 2018 was marked by changes initiated with the ratification of the Istanbul Convention (The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence). Its ratification (in December 2017) obliged the state to implement a legal and institutional system for the prevention of gender-based violence, efficient protection for victims, and aim towards creating a society that will ensure equality between men and women, and prohibit discrimination against women. This would help create a society with zero tolerance for any type of gender-based and domestic violence. [...]”

The Ministry of Labour and Social Policy developed a National Action Plan for the Implementation of the Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, used as the basis for monitoring the harmonization of the national legislation with the Convention’s provisions, as well as meeting the other obligations for prevention of genderbased violence and providing swift and effective protection of the victims and prosecuting the perpetrators. The Action Plan prescribes adoption of a new law/ amendment of the current Law on Prevention and Protection against Domestic Violence and the Criminal Code with a definition on gender-based violence and incrimination of all forms of gender-based violence, such as: physical violence; stalking; sexual harassment; sexual violence, including rape; forced marriage; female genital mutilation and forced abortion and sterilization. As a document, the Action Plan provides good guidelines for improvement of the legislation and the services offered by institutions, including the civil sector. However, the implementation in practice and whether victims’ access to justice and services would be improved remains to be seen and assessed. Regarding the amendments to the laws, a Working Group on Developing the Law on Prevention of Gender-based Violence was formed in the second half of the year, with a representative of the Helsinki Committee as its member, which held its first meeting in December 2018. The process continued with ratification of the Istanbul Convention and its implementation in our legislation, i.e. gender-based violence was not been explicitly regulated in our laws previously. Consequently, the working group began working on the first draft-law on gender based violence, which would include domestic violence.”²³⁴

In 2018 heeft het MHC slachtoffers van huiselijk geweld begeleid (juridische bijstand, verstrekken van informatie, opvolgen klacht, monitoring rechtszaken) bij het neerleggen van een klacht.²³⁵

De ngo National Network to End Violence against Women and Domestic Violence coördineert de inspanningen van verschillende ngo’s die zich toeleggen op de strijd tegen geweld tegen vrouwen. Op hun website staan verschillende noodnummers waarnaar vrouwen kunnen bellen voor bijstand. De activiteiten van de ngo zijn onder meer sensibilisatiecampagnes (bij het brede publiek, bij gemeentelijke maatschappelijke welzijnscentra of bij beleidsmakers) alsook het verlenen van advies en hulp bij het oprichten van informatiecentra, bij campagnes vanuit de politiek, het publiceren van studies over de materie.²³⁶

Het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (2020) stelt dat het fenomeen van geweld op vrouwen in 2019 aanhoudt en wijst op de eerder zwakke toepassing van de wet op verkrachting:

²³⁴ MHC, 05/2019, [url](#)

²³⁵ MHC, 05/2019, [url](#)

²³⁶ National Network to end violence against women and domestic violence, s.d., [url](#)

“Rape of men and women, including spousal rape, is illegal. Penalties for rape range from one to 15 years’ imprisonment, but those laws were poorly enforced. Domestic violence is illegal but was a persistent and common problem. From January to June, the Ministry of Labour and Social Policy (MLSP) registered 767 victims of domestic violence, of whom 572 were women, 160 men, and 75 children. Six, all female, were victims of sexual abuse. The government ran four Regional Centers for Victims of Domestic Violence that accommodated 56 victims. In cooperation with the civil sector, the government funds one Center for Victims of Domestic Violence and one Crisis Center, which holds victims 24 to 48 hours. In 2018 they accommodated 126 victims. A national NGO operated a hotline in both the Macedonian and Albanian languages and ran two crisis centers to provide temporary shelter for victims of domestic violence.”²³⁷

3.4. Persvrijheid

Het wetgevende kader rond de vrijheid van meningsuiting is in zekere mate voorhanden, aldus de EC, maar de uitoefening van deze vrijheid, blijft in de huidige mediacultuur en binnen het actuele politieke klimaat ernstige hinder ondervinden. Het land is in de periode 2014-2016 op het gebied van de persvrijheid teruggevallen. Pogingen om de berichtgeving over belangrijke gebeurtenissen aan banden te leggen zijn volgens de EC verontrustend.²³⁸ De EC, mediaorganisaties en lokale ngo’s uitten in 2016 allemaal hun bezorgdheid over de staat van de persvrijheid in Macedonië nadat in 2011 het grootste onafhankelijke mediaconcern werd gesloten, en ook in de periode van 2012 tot 2016 werden journalisten en uitgevers regelmatig onder druk gezet omwille van kritische berichtgeving. Vele media doen sindsdien aan zelfcensuur en hebben hun redactionele beleid veranderd.²³⁹

In 2007 staat Macedonië op de 36ste plaats in de Media Freedom Index van Reporters Without Borders (RWB). In 2015 staat het land op plaats 117, in 2016 op plaats 118, in 2017 op plaats 111, in 2018 op plaats 109.²⁴⁰

Freedom House rangschikt Macedonië in 2016 inzake persvrijheid op de 136ste plaats van 199 onderzochte landen, een duidelijke achteruitgang tegenover 2015, toen het land nog op de 125ste plaats stond. Bovendien veranderde de organisatie de status van “gedeeltelijk vrij” naar “niet vrij”.²⁴¹ In 2017 blijft de status “niet vrij” en daalt de score nog twee punten.²⁴²

Volgens het mensenrechtenrapport van 2017 van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken voorziet de Grondwet wel in vrijheid van meningsuiting en een vrije pers, maar blijft de regeringsdruk op de media een probleem. Volgens het rapport zijn er vele meldingen van vervolging van mediafiguren door de regering en smaadprocessen ingeleid door hoge regeringsambtenaren. Doorheen 2016 zijn er ook talloze incidenten waarbij verslaggevers fysiek zijn aangevallen tijdens de uitvoering van hun job (bijvoorbeeld tijdens de verslaggeving van protestdemonstraties). Deze bron verwijst ook naar een rapport van de Association of Journalists of Macedonia dat een uitgebreide lijst van dergelijke incidenten bijhoudt.²⁴³

Freedom House wijst er ook nog op dat de arrestatie van de regeringskritische journalist Zoran Bosinovski in april 2016 zowel nationaal als internationaal protest heeft uitgelokt.²⁴⁴ Zoran Bozinovski

²³⁷ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

²³⁸ EC, 10/11/2015, [url](#); EC, 09/11/2016, [url](#)

²³⁹ EASO, 11/2016, [url](#)

²⁴⁰ RWB, [url](#)

²⁴¹ Freedom House, 01/09/2015, [url](#); Freedom House, 26/04/2016, [url](#)

²⁴² Freedom House, 23/05/2017, [url](#)

²⁴³ USDOS, 03/03/2017, [url](#)

²⁴⁴ Freedom House, 12/07/2017, [url](#)

voert van 14 tot 28 september 2016 een hongerstaking omdat zijn proces in een zogenaamde spionagezaak niet van start gaat.²⁴⁵ Op 15 juli 2017 wordt hij na 15 maanden hechtenis vrijgelaten.²⁴⁶

In het jaarlijkse mensenrechtenrapport van Amnesty International (2018) staat dat tot mei 2017 tussenkomsten van de regering de vrijheid van meningsuiting in de geschreven pers en andere media ernstig hebben gecompromitteerd. Dit leidde tot wijdverspreide zelfcensuur en ontmoedigde de onderzoeksjournalistiek. In maart 2017 hebben 122 ngo's een campagne van de regering aangeklaagd die hun werk ondermijnt.²⁴⁷

Sinds het aantreden van de regering Zaev (mei 2017) verbetert de situatie van journalisten zienderogen. De EC verklaart in 2018:

"The climate for media freedom and freedom of expression has improved, with more open political debate and critical media reporting. There has been a decrease in pressure on journalists. Reporting on both recent electoral campaigns has been more balanced, as acknowledged by the OSCE/ODIHR and other observers. Government advertising has ended. Further efforts are needed to improve the independence of the public broadcaster. It is essential that the authorities demonstrate zero tolerance towards all incidents of physical and verbal abuse or threats against journalists and that these are effectively followed up by the relevant authorities. There has been extensive stakeholder consultation on changes to media legislation."²⁴⁸

In 2019 geeft Freedom House aan Macedonië een score van 2 op 4 als antwoord op de vraag of er vrije en onafhankelijke media zijn. Freedom House schrijft:

"Macedonian journalists are subject to political pressure and harassment, and physical attacks continue to be reported, although the frequency of such attacks reportedly declined during the year. According to the Association of Journalists of Macedonia (AJM), 6 reporters were attacked between January and September 2018, down from 18 during the same period in 2017. In March, the Independent Trade Union of Journalists and Media Workers held a protest against Bekir Asani, a senior official in the DUI, who had allegedly threatened the head of the AJM, Naser Selmani, over a Facebook post by Selmani that criticized Asani's behavior during a traffic dispute.

Macedonia's media landscape is deeply polarized along political lines, and private media outlets are often tied to political or business interests that influence their content. Some critical and independent outlets operate and are found mainly online."²⁴⁹

De EC stelt in 2019 vast dat het klimaat voor de vrijheid van de media en de vrijheid van meningsuiting verbeterd is in 2018:

"The country has some level of preparation / is moderately prepared in the area of freedom of expression and made good progress. The climate for media freedom and freedom of expression has improved. Open political debate and critical media reporting continued. Further self-regulation efforts are required to improve professional standards and the quality of journalism. The ban on government advertising was respected. Amendments to the Law on Audio and Audio-visual Media Services have been adopted and their implementation will require strong political commitment to guarantee professionalism, respect for the principles of transparency, merit-based appointments and equitable representation. The financial sustainability of private media and working conditions of journalists remain a challenge. The country has addressed some of the recommendations from

²⁴⁵ Global Voices Advox, 03/10/2016, [url](#)

²⁴⁶ Global Voices Advox, 03/08/2017, [url](#)

²⁴⁷ AI, 22/02/2018, [url](#)

²⁴⁸ EC, 17/04/2018, [url](#)

²⁴⁹ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

the 2018 report, notably by creating a climate that is favourable for expressing pluralistic viewpoints.²⁵⁰

Volgens AI (2020) is de persvrijheid in 2019 toegenomen en zijn er minder aanvallen geweest op journalisten.²⁵¹ Ook Freedom House en de Bertelsmann Foundation bevestigen deze positieve trend. Freedom House verklaart:

"[According] to the Association of Journalists of Macedonia (AJM), attacks against journalists have declined in frequency since 2017.

North Macedonia's media landscape is deeply polarized along political lines, and private media outlets are often tied to political or business interests that influence their content. However, the state of media freedom has improved somewhat in 2019, as the SDSM-led government has not commandeered media broadcast time. The mass surveillance and wire-tapping of journalists' phones that took place under the VMRO-DPMNE government has not been repeated. A wide collection of critical and independent outlets operate and are found mainly online."²⁵²

De Bertelsmann Foundation (2020) stelt:

"However, pressure from governmental structures on journalists has significantly decreased and opposition media are no longer endangered. The media landscape remains polarized. Some outlets still provide false information and are vehicles for hate speech. Moreover, only a limited number of cases of hate speech have been investigated by regulatory institutions. Online media remains significantly under-regulated."²⁵³

3.5. LGBTI

In 1996 heeft Macedonië homoseksualiteit uit het strafrecht gehaald. Seksuele handelingen tussen personen van hetzelfde geslacht zijn niet langer verboden.²⁵⁴

Discriminatie op basis van seksuele geaardheid is in 2014 nog steeds niet opgenomen in de antidiscriminatiewet. Er bestaat ook geen wettelijke regeling voor het onderzoek en de vervolging van haatmisdrijven in het algemeen, of tegen LGBTI in het bijzonder. Er zijn volgens de EC aanhoudende inspanningen nodig om de bewustwording van en het respect voor diversiteit binnen de maatschappij te vergroten en de intolerantie tegen te gaan die door de media in stand wordt gehouden.²⁵⁵

Volgens de Internationale Federatie voor de Mensenrechten waren er in 2014 aanvallen op LGBTI en was het LGBTI Support Centre van het MHC in oktober een doelwit. Volgens de FIDH is dit de zesde aanval op deze instelling binnen een periode van twee jaren.²⁵⁶

Op 20 januari 2015 heeft het Macedonische parlement een aanpassing aan de grondwet goedgekeurd. Het huwelijk wordt opnieuw als een uitsluitend tussen man en vrouw gesloten unie gedefinieerd, waardoor de weg naar een wettelijke toelating van het homohuwelijk afgesloten is. In een eerdere versie van het grondwettelijk amendement was ook een verbod op geregistreerde partnerschappen van hetzelfde geslacht opgenomen. Deze passage is geschrapt nadat de Raad van Europa ze niet verenigbaar met de Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens had verklaard. Het geregistreerde

²⁵⁰ EC, /05/2019, [url](#)

²⁵¹ AI, 16/04/2020, [url](#)

²⁵² Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

²⁵³ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

²⁵⁴ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

²⁵⁵ AI, 23/04/2013, [url](#); EC, 08/10/2014, [url](#)

²⁵⁶ FIDH, 12/11/2014, [url](#)

partnerschap staat ook onder het huidige Macedonische recht niet open voor partners van hetzelfde geslacht.²⁵⁷

Volgens het rapport van ECRI van juni 2016 zijn haatboodschappen tegen LGBTI in de media, op internet en op sociale media frequenter en intenser geworden. Ook het gebruik van homofobe uitspraken door politici is toegenomen.²⁵⁸

Volgens de Bertelsmann Stiftung (2016) zijn leden van LGTBI-groepen en hun activiteiten vaak het doelwit van fysiek geweld, pesterijen en verbale aanvallen, ook vanwege journalisten en regeringsfunctionarissen.²⁵⁹

Volgens het jaarlijkse mensenrechtenrapport (2017) van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken blijft de LGBTI gemeenschap in 2016 heel gemarginaliseerd en wordt ze ook geconfronteerd met vijandigheid in de *mainstream* pers, bij het politieke establishment en binnen de brede maatschappij. De autoriteiten slagen er niet in om haatboodschappen of fysieke agressie op te houden.²⁶⁰

Nadat de regering Zaev in mei 2017 is aangetreden verandert de situatie. In haar jaarrapport over 2018 looft het MHC de wettelijke initiatieven van de Parlementaire Groep voor de Verbetering van de Situatie van de LGBTI. De groep bestaat uit leden van alle politieke partijen en werkt op dat moment nauw samen met verschillende LGBTI-organisaties. Dit leidt in 2018 tot verschillende positieve evoluties op het vlak van LGBTI-vriendelijke wetgeving:

- De voorbereiding van een wetsvoorstel ter verbetering van de Wet over de preventie en bescherming tegen discriminatie. Dit ging wel gepaard met een maandenlang uitstel, weerstand vanuit de media en talloze controversiële uitspraken door toppolitici.
- Een eerste nationale campagne met de slogan "Veroordeel niet wie van wie houdt". Bedoeling is om de bevolking te informeren over geweld tegen en discriminatie van LGBTI-personen.
- Effectieve aanpassing van de Strafwet door het opnemen van de termen seksuele geaardheid en genderidentiteit als gronden voor haatmisdrijven (december 2018).
- De aanneming van de Wet over de audiovisuele diensten die voortaan een clausule bevat in verband met discriminatie op basis van seksuele geaardheid en genderidentiteit.
- De eerste regionale LGBTI-conferentie in Skopje waarbij activisten en regeringsvertegenwoordigers samen een aantal LGBTI-onderwerpen besproken hebben.
- Wat betreft de wetgeving omtrent de wettelijke genderidentiteit van transgenders is er ook een zekere vooruitgang. Het ministerie van Justitie erkent dat de Wet over de geboorte-, huwelijks- en overlijdensregisters hachelijk is. Daarom heeft dit ministerie een werkgroep opgericht met een vertegenwoordiger van het LGBTI Support Center om over verbeteringen na te denken.²⁶¹

De EC stelt in 2018 dat er in 2017 belangrijke vooruitgang is gemaakt op het vlak van de rechten van leden van de LGBTI-gemeenschap maar ook dat haatdragende taal en sociale vooroordelen tegenover LGBTI in de media courant blijven. Wettelijke erkenning en gezondheidszorg voor transgenderpersonen blijven beperkt.

²⁵⁷ Balkan Insight, 21/01/2015, [url](#)

²⁵⁸ ECRI, 07/06/2016, [url](#)

²⁵⁹ Bertelsmann Stiftung, 2016, [url](#)

²⁶⁰ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

²⁶¹ MHC, 05/2019, [url](#)

“On the rights of lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (LGBTI) persons, in 2017, important progress was made. The new prime minister and the political leadership have publically expressed support for the rights of LGBTI persons and committed to making progress in this area. In Parliament, an inter-party group consisting of 13 MPs was formed to advocate the rights of LGBTI persons in February 2018. However, societal prejudice continues and hate speech is prevalent against LGBTI persons in the media, internet and social media. Incitement to homophobic/transphobic hatred and violence is not effectively prevented or punished by the authorities. Previous attacks on the LGBTI support centre have yet to be effectively investigated. The legal framework does not allow for official recognition of same-sex couples. A step was taken towards legal gender recognition with the Administrative Court’s decision to allow a change in the sex marker and personal identification number of two transgender women. However, legal gender recognition procedures are not regulated by law. Furthermore, access to healthcare for transgender persons remains limited.”²⁶²

In januari 2019 heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een oordeel geveld ten gunste van een transgender-persoon in verband met de procedure om de genderidentiteit officieel te laten wijzigen. De overheid moet 9.000 euro schadevergoeding betalen en ook de procedure wijzigen. Na een initiële wijziging heeft de betrokken bevolkingsadministratie op 10 februari 2020 hier uiteindelijk wel gevolg aan gegeven door de nieuwe genderidentiteit van de betrokkene in het bevolkingsregister op te tekenen.²⁶³

Op 11 maart 2019 heeft het parlement de verbeterde Wet over de preventie en bescherming tegen discriminatie (met verwijzing naar seksuele geaardheid en genderidentiteit) uiteindelijk goedgekeurd.²⁶⁴

Op 31 maart 2019 heeft de organisatie in Skopje een mars gehouden om de situatie van de transgenders in de kijck te zetten. Deze mars kaderde in een één week durende campagne om de zichtbaarheid van transgenders in Macedonië te verbeteren.²⁶⁵

Op 27 en 28 juni 2019 heeft het ministerie van Arbeid (samen met de ngo Subversive Front) een nationale conferentie over de verbetering van de mensenrechten van LGBTI-personen georganiseerd. Het is de eerste keer dat zo’n conferentie door de overheid georganiseerd is. Op de conferentie waren actoren uit de nationale en internationale ngo-wereld aanwezig en het gebeuren heeft geleid tot een nationaal actieplan ter verbetering van de mensenrechten van LGBTI-personen²⁶⁶.

In juli 2019 heeft het parlement een nieuwe Wet op het lager onderwijs goedgekeurd die bescherming voorziet tegen discriminatie en geweld op basis van seksuele voorkeur en genderidentiteit. Scholen moeten voortaan verplicht gevallen hiervan melden.²⁶⁷

Zowel het huwelijk als het geregistreerde partnerschap staan onder het huidige Macedonische recht (2020) nog niet open voor partners van hetzelfde geslacht.²⁶⁸

Ook de EC stelt in haar jaarlijks landenrapport (2019) dat opruiing tot haat tegen LGBTI-personen doeltreffender verhindert of bestraft moet worden. De EC betreurt ook dat de herhaaldelijke aanvallen op het LGBTI-Support Centre (zie hierboven) nooit tot definitieve veroordelingen hebben geleid.:

“Incitement to homophobic/transphobic hatred and violence needs to be more effectively prevented and prosecuted. No final convictions have been issued for the 2012, 2013 and 2014 attacks on the

²⁶² EC, 17/04/2018, [url](#)

²⁶³ USDoS, 03/2021, [url](#)

²⁶⁴ ILGA, 2020, [url](#)

²⁶⁵ Star-Star, 02/10/2019, [url](#)

²⁶⁶ USDoS, 03/2021, [url](#); Council of Europe, 29/06/2019, [url](#)

²⁶⁷ ILGA, 2020, [url](#)

²⁶⁸ EC, 29/05/2019, [url](#)

LGBTI support centre. Further efforts are needed on tackling and collecting data on hate crimes and hate speech based on sexual orientation and gender identity.”²⁶⁹

Volgens de International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) gaat de groeiende zichtbaarheid van de LGBTI-gemeenschap sinds het aantreden van de regering Zaev hand in hand met uitingen van haat. Ngo’s hebben een aantal haatmisdrijven tegen LGBTI gedocumenteerd, waaronder veertig gevallen van fysiek geweld, zestien gevallen van verbaal en psychosociaal geweld en drie gevallen van huiselijk geweld. Na de *Gay Pride* van 2019 is Bekim Asani, voorzitter van LGBT United Tetovo Macedonia samen met zes andere activisten door een groep van twintig aangerand. Ze zijn uit hun taxi’s gesleurd, in elkaar geslagen en bedreigd met moord en verkrachting.²⁷⁰ Bekim Asani heeft in juni 2019 verklaard dat het incident veel erger had kunnen aflopen indien politieagenten niet waren tussenbeide gekomen om hem te beschermen.²⁷¹

ILGA stelt in haar jaarlijks rapport over 2019 dat de Strafwet niet doeltreffend is om haatmisdrijven tegen LGBTI-personen aan te pakken: de politie en het parket zijn er niet in geslaagd om dergelijke zaken te herkennen en te vervolgen.²⁷²

De OVSE zet sinds augustus 2019 in op een trainingsprogramma dat politieagenten leert hoe deze haatmisdrijven beter aan te pakken.²⁷³ Ook de Raad van Europa levert gelijkaardige inspanningen: in februari 2020 heeft in Podgorica (Montenegro) een internationale training plaatsgevonden waarbij organisaties uit de burgermaatschappij en politiestructuren van alle westelijke Balkanlanden de handen in elkaar hebben geslagen om haatmisdrijven tegen LGBTI-personen beter aan te pakken:

“The training was based on the Council of Europe’s Manual developed by the Sexual Orientation and Gender Identity Unit and facilitated by CoE staff and pool of trainers. The training included an exchange of experiences, share of best practice, lessons learned and discussion on the ways forward. In order to learn more about successful models in addressing hate crimes against LGBTI people, participants agreed to move forward with peer to peer exchanges and study visits that would enable them to better protect the rights of LGBTI people in future.

The regional component of the action ‘Promotion of equality and diversity in the Western Balkans’ aims at improving the anti-discrimination record of the Western Balkan Beneficiaries, in line with the relevant recommendations on combating homophobic and transphobic crimes in individual countries’ reports of the European Commission against Racism and Intolerance.”²⁷⁴

Volgens een vertegenwoordiger van de Dienst van de ombudsman in Noord-Macedonië heeft deze in 2019 en in de eerste maanden van 2020 geen enkele klacht ontvangen van LGBT wiens rechten zouden zijn geschonden door een gelijkaardige autoriteit.²⁷⁵

Op 14 mei 2020 draait het Grondwettelijk Hof de hervormingen van 11 maart 2019 aan de antidiscriminatiewet opnieuw terug wegens een procedurefout. Voor de wijziging heeft immers slechts een gewone parlementaire meerderheid gestemd terwijl hiervoor een grondwettelijke meerderheid vereist is.²⁷⁶

²⁶⁹ EC, 29/05/2019, [url](#)

²⁷⁰ ILGA, 2020, [url](#)

²⁷¹ LGBTI Equal Rights Association for Western Balkans and Turkey, 01/07/2019, [url](#)

²⁷² ILGA, 2020, [url](#)

²⁷³ OSCE, 01/08/2019, [url](#)

²⁷⁴ Council of Europe, s.d., [url](#)

²⁷⁵ Cedoca-CGVS, COI Focus, Noord-Macedonië LGBTI, 23/04/2020

²⁷⁶ Balkan Insight, 18/05/2020, [url](#); Civil Rights Defenders, 19/05/2020, [url](#)

In augustus 2020 wordt de voorzitter van LGBT-United uit Tetovo opnieuw aangevallen (met oog- en hoofdverwondingen als gevolg). Dit is de tweede aanval op deze activist. Het onderzoek naar de eerste aanval is nog steeds hangende.²⁷⁷

Eind oktober 2020 heeft het nieuw verkozen parlement de ingetrokken wetwijziging alsnog opnieuw ter stemming voorgelegd en ook opnieuw goedgekeurd. De anti-discriminatiewet verwijst opnieuw naar de gronden genderidentiteit en seksuele oriëntering.²⁷⁸

Het ILGA jaarrapport over 2020 verwijst naar gevallen van haattaal in Noord-Macedonië waaronder ook het gebruik van denigrerende woorden uitgesproken door een parlamentslid in het parlement.²⁷⁹

Op 28 april 2021 heeft de regering een wetsvoorstel goedgekeurd die het voor transgenderpersonen gemakkelijker moet maken om hun genderidentiteit te wijzigen. Het voorstel moet wel nog door het parlement worden goedgekeurd.

“If the changes pass through parliament, the procedure for legal recognition of gender will no longer require submission of proof that a person has undergone a surgical procedure, hormone therapies or any other psychiatric, psychological or medical treatments.

Thus, the birth registry will be able to be amended without notifying in documents that the person’s gender has been changed, and this information will remain private.”²⁸⁰

Op 26 juni 2021 heeft president Stevo Pendarowski deelgenomen aan de Skopje Pride Parade.²⁸¹

In Macedonië zijn volgende verenigingen actief die zich inzetten voor de LGBTI-rechten:

- LGBTI Support Center : de belangrijkste vereniging die zich inzet voor de verbetering van de sociale en wettelijke situatie van LGBTI. Ze bieden gratis wettelijke bijstand (met het juristenteam van het MHC) aan LGBTI van wie de rechten geschonden zijn. Verder zetten ze zich in op het gebied van gemeenschapsopbouw, trainingen i.v.m. transgenderonderwerpen, gratis psychologische steun voor LGBTI.²⁸²

- LGBT United Tetovo Macedonia: deze organisatie is multi-etnisch en beoogt steun te bieden aan LGBTI uit alle etnische groepen in Noord-Macedonië. De steun kan bestaan uit bijstand bij de toegang tot de gezondheidszorg en het aanbieden van juridische bijstand of ook levensnoodzakelijke sociale hulp.²⁸³

- S-Front: op de website van deze ngo is er sprake van een aantal projecten: “access to justice for LGBTI people in the western Balkans (2018-2021)”, “Towards open access for LBT women in sports games (2018-2019) met Planet Romeo Foundation, “Building tolerance and understanding for LGBTI people in Macedonian Society” in samenwerking met de Amerikaanse ambassade. Hun activiteiten richten zich onder meer op vraagstukken rond mentale gezondheid, sociaal welzijn, mensenrechten, toegang tot en gebruik van juridische bijstand en gemeenschapsverbinding.²⁸⁴

Subversive Front werkt ook met LGBTI-personen uit de Roma-gemeenschap:

“Subversive Front continued working with LGBTI Roma persons in Bitola and Strumica, documenting several cases of multiple and intersectional discrimination, and finding that many lacked support from both the Roma and the LGBTI community. The majority were afraid to be open

²⁷⁷ AI, 07/04/2021, [url](#); USDoS, 03/2021, [url](#)

²⁷⁸ Balkan Insight, 28/10/2020, [url](#)

²⁷⁹ ILGA Europe, LGBTI Enlargment review 2020, sd, [url](#)

²⁸⁰ Balkan Insight, 28/04/2021, [url](#)

²⁸¹ RFE, 26/06/2021, [url](#)

²⁸² LGBTI Support Centre, [website], s.d., [url](#)

²⁸³ LGBT United Tetovo, [website], s.d., [url](#)

²⁸⁴ Subversive Front, [website], [url](#)

about their identity, and many engage in sex work to make ends meet. The COVID-19 pandemic hit the community very hard - several NGOs provided support”²⁸⁵

In 2020 heeft Subversive Front samen met het ministerie van arbeid 325 ambtenaren van 82 openbare instellingen getraind in verband met de aanpak van haattaal en discriminatie.

“The training survey results report showed better knowledge and skills among the civil servants in tackling discrimination and hate speech based on ethnic origin, religious affiliation, and political beliefs than on sexual orientation, gender identity, disability, and health status.”²⁸⁶

- HERA: een ngo die zich in de eerste plaats concentreert op de toegang tot en de verbetering van de gezondheidszorg. Ze pakken ook vraagstukken aan die verband houden met de seksuele gezondheid. Ze hebben een aparte focus op de Romagemeenschap. In Shuto Orizari hebben ze hiertoe een speciale antenne (het jeugdcentrum I want to know) voor gynaecologische bijstand. In 2012 hebben ze er een juridisch hulpprogramma gelanceerd met de bedoeling om Romavrouwen bij te staan bij het genieten van hun sociale en gezondheidsrechten. Er is een team actief in Shuto Orizari van een jurist en ook opgeleide adviseurs die uit de Romagemeenschap zelf komen.²⁸⁷ HERA heeft ook de toelating van het ministerie van Onderwijs om haar pilootprogramma rond seksuele opvoeding in basisscholen verder te ontwikkelen.²⁸⁸

- TRANSFORMA: Transforma bestaat sinds 2011 en is vooral actief op het gebied van bijstand in de toegang tot gezondheidszorg voor transgenders (trainingen/opleidingen met psychologen, psychiater en medische teams) en biedt ook workshops aan over communicatie, het opkomen voor zichzelf, scholing. De organisatie heeft eveneens een activistische missie en probeert een officiële registratie te bekomen bij de overheid om de rechten van transgenders in de toekomst nog beter te kunnen verdedigen.²⁸⁹ De organisatie werkt ook samen met STAR-STAR en Coalition margins.²⁹⁰

- Coalition Margins, in partnership with the Ministry of Interior, conducted three training events for police officers on working with LGBTI people, sex workers, and people who use drugs.²⁹¹

²⁸⁵ ILGA Europe, 2021, [url](#)

²⁸⁶ USDoS, 03/2021, [url](#)

²⁸⁷ HERA, , s.d., [url](#)

²⁸⁸ ILGA Europe, 2021, [url](#)

²⁸⁹ Star-Star, TransFormA 02/10/2019, [url](#)

²⁹⁰ Cedoca-CGVS, COI Focus, Noord-Macedonië LGBTI, 23/04/2020

²⁹¹ ILGA Europe, 2021, [url](#)

Bibliografie

- Amnesty International (AI), *Macedonia must prevent homophobic attacks*, 23/04/2013, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur65/002/2013/en/> [geraadpleegd op 10/01/2017]
- Amnesty International (AI), *North Macedonia 2019*, 16/04/2020, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/north-macedonia/report-macedonia/> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Amnesty International, *Macedonia 2017/18*, 22/02/2018, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/macedonia/report-macedonia/> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Amnesty International (AI), *Amnesty International Report 2020/21; The State of the World's Human Rights; North Macedonia 2020*, 07/04/2021, <https://www.ecoi.net/en/document/2048732.html>; [Geraadpleegd op 12/08/2021]
- Analytica Thinking Laboratory, *Assessing the Oversight Mechanisms of the Police Forces in Macedonia*, 12/2015, https://www.analyticamk.org/images/2016/04/05/oversight_brief_train_67a8c.pdf [geraadpleegd op 02/08/2019]
- Analytica Thinking Laboratory, *Policy Brief assessing the Oversight Mechanisms of the Police Forces in Macedonia*, 12/2015, https://www.analyticamk.org/images/2016/04/05/oversight_brief_train_67a8c.pdf [geraadpleegd op 26/07/2018]
- Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Balkan Progress on Corruption „Stagnating“ transparency expert says*, 21/02/2018, <http://www.balkaninsight.com/en/article/watchdog-warns-captured-political-systems-haunt-the-balkans-02-21-2018> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Disputes Create Doubt Over Macedonia Election Date*, 18/01/2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-election-date-remains-blurry-01-18-2016> [geraadpleegd op 10/01/2017]
- Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *EU Trio launch crisis mission to Macedonia*, 01/03/2012, <http://www.balkaninsight.com/en/article/european-trio-rushes-to-macedonia-amid-political-crisis> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Hungary Refuses to Extradite Gruevski to North Macedonia*, 27/06/2019, <https://balkaninsight.com/2019/06/27/hungary-refuses-to-extradite-gruevski-to-north-macedonia/#gsc.tab=0> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia Albanian Protests Pass Off Peacefully*, 11/07/2014, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-albanian-protests-pass-off-peacefully> [geraadpleegd op 10/01/2017]
- Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia Court Jails Seven for MP's Attempted Murder*, 05/07/2018, <https://balkaninsight.com/2018/07/05/macedonia-sends-mp-attackers-to-jail-07-05-2018/#gsc.tab=0> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia Ethnic Terrorism Verdict Motives Revealed*, 28/10/2014, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-ethnic-terrorism-verdict-details-revealed> [geraadpleegd op 10/01/2017]
- Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia MPs Back Controversial Amendments*, 21/01/2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-mps-back-controversial-amendments> [geraadpleegd op 10/01/2017]
- Balkan insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia Parliament Approves new Gov't after prolonged stalemate*, 31/05/2017, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-parliament-approves-zaev-s-new-govt-05-31-2017> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia Parliament Dissolves for Early Elections*, 17/10/2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-parliament-dissolves-for-snap-polls-10-17-2016> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia Parties Renew Crisis Deal*, 20/07/2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-parties-renew-crisis-deal-07-20-2016> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia passes Albanian language law amid tension*, 14/03/2018, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-passes-albanian-language-law-amid-tension-03-14-2018> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia passes Albanian Language Law*, 11/01/2018, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-passes-albanian-language-law-01-11-2018> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia Risks Opposition Boycott Over Early Polls*, 19/01/2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonian-govt-acts-solo-on-election-date-01-18-2016> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia says planned Register Won't replace Census*, 28/09/2017, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-s-population-register-won-t-scrap-census-need-09-27-2017> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia Upholds Albanians' 'Terrorist Murder' Sentences*, 14/12/2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-court-confirms-terrorist-murders-sentence-12-14-2015> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia: Elections Fail to End Deadlock*, 30/12/2014, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-elections-fail-to-end-deadlock> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonian Opposition Resumes Street Protests*, 23/01/2013, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonian-opposition-resumes-protest-after-failed-meeting> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Macedonia's Knife-Edge Election Ends In Uncertainty*, 12/12/2016, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-s-tie-election-ends-in-uncertainty-12-12-2016> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Nato invites Macedonia to join the western Alliance*, 11/07/2018, <http://www.balkaninsight.com/en/article/nato-invites-macedonia-to-join-the-western-alliance-07-11-2018> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *No End to Macedonia Crisis after Brussels Talks Fail*, 11/06/2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/no-end-to-macedonia-crisis-after-brussels-talks-fail> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *North Macedonia Arrests Outgoing Chief Special Prosecutor*, 21/08/2019, <https://balkaninsight.com/2019/08/21/north-macedonia-arrests-outgoing-chief-special-prosecutor/#gsc.tab=0> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *North Macedonia Checks Prosecutor in Extortion Case*, 16/07/2019, <https://balkaninsight.com/2019/07/16/north-macedonia-checks-prosecutor-in-extortion-case/#gsc.tab=0> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Opposition absent as Macedonia gets new MP*, 07/05/2014, <http://www.balkaninsight.com/en/article/opposition-missing-as-macedonia-gets-new-mp-s> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *PM's of Macedonia, Greece announce Concessions on Name Dispute*, 24/01/2018, <https://www.balkaninsight.com/en/article/macedonian-greek-pms-meet-in-davos-01-24-2018> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Political Quarrels Cloud North Macedonia Special Prosecution's Future*, 30/07/2019, <https://balkaninsight.com/2019/07/30/political-quarrels-cloud-north-macedonia-special-prosecutions-future/#gsc.tab=0> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Balkan Insight - Balkan Investigative Reporting Network (BIRN), *Wiretapping Claims Kept Macedonia on the Boil*, 28/12/2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/wiretapping-claims-kept-macedonia-on-the-boil-12-28-2015> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Balkan Insight, *Hungary Refuses to Extradite Gruevski to North Macedonia*, 27/06/2019, <https://balkaninsight.com/2019/06/27/hungary-refuses-to-extradite-gruevski-to-north-macedonia/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Balkan Insight, *Macedonia Adopts Albanian Language Law Amid Scuffles*, 14/03/2018, <https://balkaninsight.com/2018/03/14/macedonia-passes-albanian-language-law-amid-tension-03-14-2018/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Balkan Insight, *Macedonia Court Jails Seven for MP's Attempted Murder*, 05/07/2018, <https://balkaninsight.com/2018/07/05/macedonia-sends-mp-attackers-to-jail-07-05-2018/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Balkan Insight, *North Macedonia Activists Protest as Court Scraps Anti-Discrimination Law*, 18/05/2020, <https://balkaninsight.com/2020/05/18/north-macedonia-activists-protest-as-court-scraps-anti-discrimination-law/> [geraadpleegd op 09/06/2020]

Balkan Insight, *North Macedonia Arrests Outgoing Chief Special Prosecutor*, 21/08/2019, <https://balkaninsight.com/2019/08/21/north-macedonia-arrests-outgoing-chief-special-prosecutor/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Balkan Insight, *North Macedonia Checks Prosecutor in Extortion Case*, 16/07/2019, <https://balkaninsight.com/2019/07/16/north-macedonia-checks-prosecutor-in-extortion-case/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Balkan Insight, *Political Quarrels Cloud North Macedonia Special Prosecution's Future*, 30/07/2019, <https://balkaninsight.com/2019/07/30/political-quarrels-cloud-north-macedonia-special-prosecutions-future/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Balkan Insight, *North-Macedonia reinstates anti-discrimination law*, 28/10/2020, <https://balkaninsight.com/2020/10/28/north-macedonia-reinstates-anti-discrimination-law/> [geraadpleegd op 12/02/2021]

Balkan Insight, *North-Macedonia reinstates anti-discrimination law*, 28/10/2020, <https://balkaninsight.com/2020/10/28/north-macedonia-reinstates-anti-discrimination-law/> [Geraadpleegd op 12/08/2021]

Balkan Insight, *North Macedonia to recognize identity of transgender people*, 28/04/2021, <https://balkaninsight.com/2021/04/28/north-macedonia-to-recognize-identity-of-transgender-people/> [Geraadpleegd op 12/08/2021]

Bertelsmann Stiftung (BTI), *BTI 2018 Country Report-North Macedonia*, 31/01/2018, https://www.ecoi.net/en/file/local/1427385/488287_en.pdf [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Bertelsmann Stiftung (BTI), *BTI 2020 Country Report-North Macedonia*, 29/04/2020, https://www.bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2020_MKD.pdf [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Bertelsmann Stiftung, *Bertelsmann Stiftung's Transformation Index. BTI 2018 - Macedonia Country Report*, 2018, https://www.ecoi.net/en/file/local/1427385/488287_en.pdf [geraadpleegd op 02/08/2019]

Bertelsmann Stiftung, *Macedonia Country Report 2016*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf [geraadpleegd op 25/07/2018]

Centre d'études et de recherches internationales (CERI/CNRS) (Ragaru N.), *Macedonia Between Ohrid and Brussels*, 18/09/2008, <https://hal-sciencespo.archives-ouvertes.fr/hal-00972853/document> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Civil Rights Defenders, *North Macedonia's Repeal of Anti-Discrimination Law Poses Major Setback to Human Rights Protection*, 19/05/2020, <https://crd.org/2020/05/19/north-macedonias-repeal-of-anti-discrimination-law-poses-major-setback-to-human-rights-protection/> [geraadpleegd op 09/06/2020]

Civil rights Defenders, *The Wall of anti-Gypsyism Roma in Macedonia*, 07/11/2017, <https://crd.org/wp-content/uploads/2018/03/The-Wall-of-Anti-Gypsyism-Roma-in-Macedonia.pdf> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Council of Europe (COE) - European Commission Against Racism and Intolerance (ECRI), *ECRI Report on "The Former Yugoslav Republic Of Macedonia, (fifth monitoring cycle), adopted 18 March 2016*, 07/06/2016, http://www.coe.int/t/dqhl/monitoring/ecri/country-by-country/former_yugoslav_republic_macedonia/MKD-CbC-V-2016-021-ENG.pdf [geraadpleegd op 10/01/2017]

Council of Europe (COE), *ECRI Report on "The Former Yugoslav Republic of Macedonia"*, 07/06/2016, <http://www.refworld.org/docid/584ea3134.html>, [geraadpleegd op 25/07/2018]

Council of Europe (COE), European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), *Report to the Government of "the former Yugoslav Republic of Macedonia" on the visit to "the former Yugoslav Republic of Macedonia" carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 17 October 2014*, 17/03/2016, <http://www.cpt.coe.int/documents/mkd/2016-08-inf-eng.pdf> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Council of Europe (COE), *Launching of the ROMACTED Programme to support Roma integration at local level*, 19/03/2018, <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/-/kikoff-of-romacted-programme-in-skopje>, [geraadpleegd op 25/07/2018]

Council of Europe (COE), *Local Level at a Glance- North Macedonia*, 17/05/2020, <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/-/local-level-at-a-glance-north-macedonia> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Council of Europe (COE), *Promotion of diversity and equality in North Macedonia*, s.d., <https://www.coe.int/en/web/skopje/promotion-of-diversity-and-equality-in-north-macedonia> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Council of Europe (COE), *Report by Nils Muižnieks, Council of Europe Commissioner for Human Rights, following his visit to "the former Yugoslav Republic of Macedonia", from 26 to 29 November 2012*, 09/04/2013, [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CommDH\(2013\)4&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC86403/2016, &BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CommDH(2013)4&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC86403/2016, &BackColorLogged=FDC864) [geraadpleegd op 10/01/2017]

Council of Europe, *2nd meeting: national co-ordination body for implementation of the Law on free legal aid*, 10/03/2020, <https://www.coe.int/en/web/cdcj/-/2nd-meeting-national-co-ordination-body-for-implementation-of-the-law-on-free-legal-aid>

Council of Europe, *North Macedonia to hold the first ever national conference on LGBTI rights, followed by the first Pride in Skopje*, 29/06/2019, <https://www.coe.int/en/web/soqi/-/north-macedonia-to-hold-the-first-ever-national-conference-on-lgbti-rights-followed-by-the-first-pride-in-skopje> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Euractiv Media Network, *EU and NATO hail Macedonia's referendum result despite low turnout*, 01/10/2018, <https://www.euractiv.com/section/all/news/eu-and-nato-welcome-macedonias-referendum-result-despite-low-turnout/> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Euractiv Media Network, *EU and NATO hail Macedonia's referendum result despite low turnout*, 01/10/2018, <https://www.euractiv.com/section/all/news/eu-and-nato-welcome-macedonias-referendum-result-despite-low-turnout/> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Euractiv Media Network, *Violence erupts as protesters storm Macedonia parliament*, 28/04/2017, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/violence-erupts-as-protesters-storm-macedonia-parliament/> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Euractiv, *EU and NATO hail Macedonia's referendum result despite low turnout*, 01/10/2018, <https://www.euractiv.com/section/all/news/eu-and-nato-welcome-macedonias-referendum-result-despite-low-turnout/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Euractiv, *Violence erupts as protesters storm Macedonia parliament*, 28/04/2017, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/violence-erupts-as-protesters-storm-macedonia-parliament/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Euronews, *Explained: the controversial name dispute between Greece and FYR Macedonia*, 17/06/2018, <http://www.euronews.com/2018/06/17/explained-the-controversial-name-dispute-between-greece-and-fyr-macedonia> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Euronews, *North Macedonia elects government-backed candidate as new president*, 06/05/2019, <https://www.euronews.com/2019/05/03/north-macedonia-prepares-to-vote-in-second-round-of-presidential-elections> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

European Asylum Support Office (EASO), *Country report on Macedonia, FYR (state structure; socio-political background; rule of law; state protection; security situation; human rights)*, 11/2016, http://www.ecoi.net/file_upload/2162_1479371503_easo-coi-report-fyr-macedonia-201611.pdf [geraadpleegd op 10/01/2017]

European Commission (EC), *Commission Staff Working Document - North Macedonia 2019 Report*, 29/05/2019, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-north-macedonia-report.pdf> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

European Commission (EC), *Commission Staff Working Document, The Former Yugoslav Republic of Macedonia Report 2015*, 10/11/2015, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf [geraadpleegd op 10/01/2017]

European Commission (EC), *Commission Staff Working Document. North Macedonia 2019 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2019 Communication on EU Enlargement Policy*, 29/05/2019, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-north-macedonia-report.pdf> [geraadpleegd op 02/08/2019]

European Commission (EC), *Commission Staff Working Document-Update on the Republic of North Macedonia*, 02/03/2020, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/update-on-the-republic-of-north-macedonia.pdf> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

European Commission (EC), *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the western Balkans*, 06/02/2018, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf [geraadpleegd op 25/07/2018]

European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2016 Communication on EU Enlargement Policy*, COM(2016) 715 final, 09/11/2016 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2016/20161109_strategy_paper_en.pdf [geraadpleegd op 10/01/2017]

European Commission, *Statement by Commissioner for European Neighbourhood and Enlargement Negotiations, Johannes Hahn, on latest developments in the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 18/01/2016, https://ec.europa.eu/commission/2014-2019/hahn/announcements/statement-commissioner-european-neighbourhood-and-enlargement-negotiations-johannes-hahn-latest_en [geraadpleegd op 10/01/2017]

European Commission, *The Former Yugoslav Republic Of Macedonia 2014 Progress Report*, 08/10/2014, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-progress-report_en.pdf [geraadpleegd op 10/01/2017]

European Commission, *The former Yugoslav Republic of Macedonia 2018 Report*, 17/04/2018, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-report.pdf> [geraadpleegd op 25/07/2018]

European Roma Rights Centre (ERRC), *Highest Court in Macedonia Upholds Freedom of Movement for all Macedonians, Including Roma*, 15/07/2014, <http://www.errc.org/article/highest-court-in-macedonia-upholds-freedom-of-movement-for-all-macedonians-including-roma/4301> [geraadpleegd op 10/01/2017]

European Roma Rights Centre (ERRC), *Memedov v Macedonia (Pending)*, s.d., <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=5021> [geraadpleegd op 25/07/2018]

European Roma Rights Centre (ERRC), *North Macedonia Takes Important First Step Towards Ending Statelessness*, 25/11/2019, <http://www.errc.org/news/north-macedonia-takes-important-first-step-towards-ending-statelessness> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

European Roma Rights Centre (ERRC), *Parallel Report by the European Roma Rights Centre and National Roma Centrum Concerning Macedonia*, 13/05/2013, http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/macedonia-un-upr-submission-24-june-2013.pdf [geraadpleegd op 25/07/2018]

European Roma Rights Centre (ERRC), *Romani Families sue over prison deaths in Macedonia*, 05/04/2018, <http://www.errc.org/press-releases/romani-families-sue-over-prison-deaths-in-macedonia>, [geraadpleegd op 25/07/2018]

European Roma Rights Centre (ERRC), *Victory for Roma: Macedonia agrees to pay compensation for Roma prison death*, 15/06/2017, <http://www.errc.org/press-releases/victory-for-roma-macedonia-agrees-to-pay-compensation-for-roma-prison-death>, [geraadpleegd op 25/07/2018]

European Roma Rights Centre (ERRC), *Written comments by the European Roma Rights Centre for Consideration by the European Commission concerning Roma Inclusion in the Western Balkans Progress Reports 2016*, 11/07/2016, <http://www.errc.org/cms/upload/file/ec-submission-on-roma-inclusion-in-the-western-balkans-july-2016.pdf> [geraadpleegd op 10/01/2017]

European Roma Rights Centre (ERRC), *Written Comments of the European Roma Rights Centre Concerning Macedonia For Consideration by the Human Rights Committee at its 112th Session (7-31 October 2014)*, 25/07/2014, <http://www.errc.org/cms/upload/file/macedonia-un-hrc-july-2014.pdf> [geraadpleegd op 10/01/2017]

European Union External Action, *A clear EU path ahead for Tiranë and Skopje*, 29/06/2018, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/47711/clear-eu-path-ahead-tirana-and-skopje_en [geraadpleegd op 25/07/2018]

European Western Balkans (EWB), *Council's decision on North Macedonia and Albania reveals EU's divisions*, 20/06/2019, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/06/20/councils-decision-on-north-macedonia-and-albania-reveals-eus-divisions/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

European Western Balkans, *Government of North Macedonia officially postpones the elections*, 23/03/2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/23/government-of-north-macedonia-officially-postpones-the-elections/> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

European Western Balkans, *Transparency International's new Corruption Perception Index: Western Balkans in decline*, 29/01/2019, https://europeanwesternbalkans.com/2019/01/29/transparency-internationals-new-corruption-perception-index-western-balkans-decline/?utm_source=divr.it&utm_medium=twitter [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Flüchtlingsrat Baden-Württemberg, *Länderbericht Mazedonien*, 02/2019, <https://fluechtlingsrat-bw.de/files/Dateien/Dokumente/INFOS%20-%20Publikationen/2019-02-01%20Bericht%20MKD-Web.pdf> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Foundation Open Society Macedonia, *More assistance is needed to improve the system for legal aid in Macedonia*, 27/06/2017, <http://www.soros.org.mk/en/Home/NewsAndActivity?newsID=9382&catID=7&pageIndex=1&month=0&year=0&additionalID=96> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2018 – North Macedonia*, 11/04/2018, <https://freedomhouse.org/country/north-macedonia/freedom-world/2018> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 – North Macedonia*, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/country/north-macedonia/freedom-world/2019> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 – North Macedonia*, 04/03/2020, <https://freedomhouse.org/country/north-macedonia/freedom-world/2020> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Freedom House, *Freedom in the World Macedonia*, 12/07/2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/macedonia> [geraadpleegd op 25/07/2018]

- Freedom House, *Freedom of the press 2015*, 01/09/2015, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2015> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Freedom House, *Freedom of the Press 2016*, 26/04/2016, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2016/macedonia> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Freedom House, *Freedom of the Press 2017*, 23/05/2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/macedonia> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Freedom House, *Nations in Transit 2018 – Macedonia*, 11/04/2018, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/macedonia> [geraadpleegd op 02/08/2019]
- Freedom House, *Nations in Transit Report Macedonia 2020*, 06/05/2020, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-04/05062020_FH_NIT2020_vfinal.pdf [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Freedom House, *Nations in transit Report Macedonia*, 03/04/2017, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/macedonia> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Global Voices Advox, *Macedonian Journalist Bozinovski continues hunger strike in face of trial postponement*, 03/10/2016, <https://advox.globalvoices.org/2016/10/03/macedonian-journalist-bozinovski-continues-hunger-strike-in-face-of-trial-postponement/> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Global Voices Advox, *No more jailed journalists in Macedonia: Zoran Bosinovski free on bail after 15 month detention*, 03/08/2017, <https://advox.globalvoices.org/2017/08/03/no-more-jailed-journalists-in-macedonia-zoran-bozinovski-free-on-bail-after-15-month-detention/> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Government of the Republic of Macedonia, *Plan 3-6-9, s.d.*, <http://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/Narrative%20Plan%206-9%20EN.pdf> , [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Health Education and Research Association (HERA) [website], s.d., <https://hera.org.mk/?lang=en> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Helsinki Committee for Human Rights (MHC), *Annual Report 2018 – Macedonia*, 05/2019, https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2019/05/hkm_godishen-izveshtaj_eng.pdf [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Helsinki Committee for Human Rights in Macedonia (MHC), *Annual report for 2017*, 17/04/2018, http://www.mhc.org.mk/system/uploads/redactor_assets/documents/3155/HKM_Annual_Report_ENG.pdf [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Helsinki Committee for Human Rights Macedonia (MHC), *International Roma Day*, 8/04/2016, <http://www.mhc.org.mk/announcements/391?locale=en> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Helsinki Committee for Human Rights, *Special report on the the 49th session of the assembly of the Republic of Macedonia held on 24 december 2012*, 07/02/2013, http://www.mhc.org.mk/system/uploads/redactor_assets/documents/276/Special_Report_Assembly.pdf [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Independent Balkan News Agency, *Government in FYROM declares the "3-6-9" plan of reforms complete*, 17/04/2018, <https://balkaneu.com/government-in-fyrom-declares-the-3-6-9-plan-of-reforms-complete/> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Independent Balkan News Agency, *North Macedonia: Reforms in the judiciary – Government, Opposition on opposite fronts*, 02/12/2019, <https://balkaneu.com/reforms-in-the-judiciary-government-opposition-on-different-fronts/> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Independent Balkan News Agency, *North Macedonia: Vetting before the election*, 16/12/2019, <https://balkaneu.com/north-macedonia-vetting-before-the-election/> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- International Federation for Human Rights (FIDH), *Concern regarding the situation of the LGBTI community in the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, 12/11/2014, <https://www.fidh.org/International-Federation-for-Human-Rights/europe/macedonia/16450-concern-regarding-the-situation-of-the-lgbti-community-in-the-former> [geraadpleegd op 10/01/2017]

International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), *NORTH MACEDONIA*, 2020, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2020/north_macedonia.pdf [Geraadpleegd op 09/06/2020]

ILGA Europe, LGBTI Enlargement review 2020, sd, <https://ilga-europe.org/sites/default/files/LGBTI%20Enlargement%20Review%202020.pdf> [Geraadpleegd op 12/08/2021]

ILGA Europe, *Annual review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex People in North Macedonia covering the Period of January to December 2020*, 2021, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2021/north_macedonia.pdf [Geraadpleegd op 12/08/2021]

Konrad Adenauer Stiftung, *Mazedonien: Sieg bei den Kommunalwahlen für die Regierungspartei*, 26/03/2013, <http://www.kas.de/mazedonien/de/publications/33935/> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Kurir News Agency, *The new law will significantly reduce domestic violence*, 30/09/2014, <http://kurir.mk/en/?p=38537> [geraadpleegd op 10/01/2017]

LGBT United Tetovo, [website], s.d., <https://lgbtunited.org/?lang=en> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

LGBTI Equal Rights Association for Western Balkans and Turkey, *LGBTI activists mobbed and attacked in North Macedonia*, 01/07/2019, <https://www.lgbti-era.org/news/lgbti-activists-mobbed-and-attacked-north-macedonia> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

LGBTI Support Centre, [website], s.d., <http://lgbti.mk/about-the-center/?lang=en> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

LSEE Research on South Eastern Europe, *Coup d'état or a Macedonian post-Snowden syndrome?* Nenad Markovikj, 10/02/2015, <http://blogs.lse.ac.uk/lsee/2015/02/10/mk-coup-detat-or-post-snowden-syndrome/> [geraadpleegd op 15/06/2015]

Macedonian Information Agency, *Macedonia's Parliament joins global campaign against gender-based violence*, 24/11/2017, <https://www.mia.mk/en/Inside/RenderSingleNews/289/133985483> [geraadpleegd op 25/07/2018]

National Network to end violence against women and domestic violence, [website], s.d., <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/en/> [geraadpleegd op 25/07/2018]

North Atlantic Treaty Organization (NATO), *Press Conference of EU, Concordia and OSCE*, 01/12/2003, <https://www.nato.int/fyrom/hqskopje/2003/t031119a.htm> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Ombudsman Republic of Macedonia, *Annual Report 2014*, 03/2015, <http://ombudsman.mk/upload/Godisni%20izvestai/GI-2014/GI%202014.pdf> [geraadpleegd op 10/01/2017]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) - Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *The Former Yugoslav Republic of Macedonia. Referendum 30 September 2018. ODIHR Referendum Observation Mission Final Report*, 21/01/2019, <https://www.osce.org/odihr/elections/north-macedonia/409554?download=true> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) - Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *International Election Observation Mission. Republic of North Macedonia – Presidential Election, Second Round, 5 May 2019. Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, 06/05/2019, <https://www.osce.org/odihr/elections/north-macedonia/418853?download=true> [geraadpleegd op 02/08/2019]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *FYROM early parliamentary elections, 11 December 2016*, 28/02/2017, <https://www.osce.org/odihr/elections/fyrom/302136?download=true> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *INTERNATIONAL ELECTION OBSERVATION MISSION Republic of North Macedonia – Presidential Election, Second Round, 5 May 2019 - STATEMENT OF PRELIMINARY FINDINGS AND CONCLUSIONS*, 05/05/2019, https://www.osce.org/files/f/documents/6/a/418853_1.pdf [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Roma and Sinti, [website], s.d., <https://www.osce.org/mission-to-skopje/roma-and-sinti> [geraadpleegd op 25/07/2018]

- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *TAHCLE: Training on Hate Crime for Law Enforcement - Curriculum for Trainers*, 01/08/2019, <https://polis.osce.org/tahcle-training-hate-crime-law-enforcement-curriculum-trainers> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA-REFERENDUM 30 September 2018- ODIHR Referendum Observation Mission Final Report*, 21/01/2019, <https://www.osce.org/files/f/documents/6/1/409554.pdf> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Pointpulse, *The Best and the Worst of the Police in Macedonia*, 27/01/2017, <http://pointpulse.net/magazine/best-worst-police-macedonia/> [geraadpleegd op 26/07/2018]
- Pointpulse, *The Citizen's opinion of the police Results of the Public Opinion Survey Conducted in Macedonia*, 09/2017, <http://pointpulse.net/wp-content/uploads/2017/09/MKD-Survey-2017-ENG.pdf> [geraadpleegd op 26/07/2018]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *First Pride Parade Is LGBT Milestone In North Macedonia*, 28/06/2019, <https://www.rferl.org/a/north-macedonia-lgbt-rights/30026168.html> [geraadpleegd op 02/08/2019]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Former Macedonian Leader Faces Two Years In Prison After Losing Appeal*, 10/11/2018, <https://www.rferl.org/a/former-macedonian-prime-minister-gruevski-faces-two-years-prison-after-losing-appeal/29592874.html> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Former Macedonian Leader Faces Two Years In Prison After Losing Appeal*, 10/11/2018, <https://www.rferl.org/a/former-macedonian-prime-minister-gruevski-faces-two-years-prison-after-losing-appeal/29592874.html> [geraadpleegd op 02/08/2019]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *North Macedonia Parliament Dissolves After Passing Key Prosecution, Defense Legislation*, 16/02/2020, <https://www.rferl.org/a/north-macedonia-parliament-dissolves-after-passing-key-prosecution-defense-legislation/30437229.html> [Geraadpleegd op 09/06/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *North Macedonia Sets April Date For Snap Polls After EU Snub*, 21/10/2019, <https://www.rferl.org/a/north-macedonia-sets-april-date-for-snap-polls-after-eu-snub/30226550.html> [Geraadpleegd op 24/07/2020]
- Radio Free Europe (RFE), *North Macedonia's Pro-EU Social Democrats Win Elections, Face Complex Coalition Talks*, 17/07/2020, <https://www.rferl.org/a/north-macedonia-election-zaev-coalition/30732551.html>
- Radio Free Europe (RFE), *North Macedonia's President Joins Hundreds For Second 'Pride' Parade*, 26/06/2021, <https://www.rferl.org/a/macedonia-pride-parade-president-pendarovski-attends-zaev/31327768.html> [Geraadpleegd op 12/08/2021]
- Regional Anti-Corruption Initiative, *Macedonia Anti-Corruption Institutional Framework*, s.d., <http://rai-see.org/macedonia-anti-corruption-institutional-framework/> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Reporters Without Borders (RWB), *Ranking*, s.d., <https://rsf.org/en/ranking?> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Reporters Without Borders (RWB-RSF), *Ranking 2019*, 2019, <https://rsf.org/en/ranking> [geraadpleegd op 02/08/2019]
- Republic of Macedonia - Ministry of Interior, *Police Development Strategy 2016-2020*, 01/2016, [http://www.mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/publikacii%20pdf/Police%20Development%20Strategy%202016-2020%20\(1\).pdf](http://www.mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/publikacii%20pdf/Police%20Development%20Strategy%202016-2020%20(1).pdf) [geraadpleegd op 02/08/2019]
- Republic of Macedonia Ombudsman, *Annual report 2015*, 03/2016, <http://ombudsman.mk/upload/Godisni%20izvestai/GI-2015/GI%202015-Ang-za%20pecat.pdf> [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Republic of Macedonia, Ministry of Interior, *Police Development Strategy*, 01/2016, [http://www.mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/publikacii%20pdf/Police%20Development%20Strategy%202016-2020%20\(1\).pdf](http://www.mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/publikacii%20pdf/Police%20Development%20Strategy%202016-2020%20(1).pdf) [geraadpleegd op 25/07/2018]
- Republic of Macedonia, Ministry of Labor and Social Policy in collaboration with the National Coordinator of the Decade and strategy of Roma, *Strategy for the Roma in Republic of Macedonia (2014-2020)*, 06/2014, https://www.rcc.int/romaintegration2020/download/docs/MK2014-2020_en.pdf/a4b7a7abd52eaa6a5b369f18f180cc12.pdf [geraadpleegd op 25/07/2018]

Roma Times, *40 victims of domestic violence sought free legal assistance through project access to justice in Macedonia*, 06/03/2017, <http://www.romatimes.news/index.php/en-us/nevipena/121-nevipe/1909-40-victims-of-domestic-violence-sought-free-legal-assistance-through-project-access-to-justice-in-macedonia> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Roma Times, *The informal network of Roma ngo's in Macedonia – Roma Decade Focal point Macedonia- reaction*, 20/04/2016, <http://www.romatimes.news/index.php/en-us/nevipena/121-nevipe/872-the-informal-network-of-roma-ngos-in-macedonia-roma-decade-focal-point-macedonia-reaction> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Roma Times, *The informal network of Roma ngo's in Macedonia – Roma Decade Focal point Macedonia- reaction*, 20/04/2016, <http://www.romatimes.news/index.php/en-us/nevipena/121-nevipe/872-the-informal-network-of-roma-ngos-in-macedonia-roma-decade-focal-point-macedonia-reaction> [geraadpleegd op 25/07/2018]

Star-Star, *TransFormA – An Initiative for Protection and Promotion of Transgender People's Rights in North Macedonia*, 02/10/2019, <https://starsexwork.org/трансформа-иницијатива-за-заштита-и/?lang=en> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Subversive Front, [website], <http://s-front.org.mk/en/> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

The World Bank, *Supporting the effective reintegration of Roma Returnees in the Western Balkans*, 2019, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/541481560764323661/pdf/Supporting-the-Effective-Reintegration-of-Roma-Returnees-in-the-Western-Balkans.pdf> [geraadpleegd op 09/06/2020]

Transparency International, *Corruption Perception Index*, 21/02/2018, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017 [geraadpleegd op 25/07/2018]

Transparency International, *CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX – North Macedonia*, 2019, <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/results/mkd#> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

Transparency International, *Macedonia*, s.d., <https://www.transparency.org/en/countries/macedonia-fyr> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

TRTWorld, *Macedonia's Albanian Language law does little to ease ethnic Tensions*, 30/03/2018, <https://www.trtworld.com/life/macedonia-s-albanian-language-law-does-little-to-ease-ethnic-tensions-16344>

U.S. Department of State (USDOS), *2017 Country Report on Human Rights Practices – Macedonia*, 20/04/2018, <https://www.state.gov/reports/2017-country-reports-on-human-rights-practices/macedonia/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

U.S. Department of State (USDOS), *2018 Country Report on Human Rights Practices – North Macedonia*, 13/03/2019, <https://www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/north-macedonia/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

U.S. Department of State (USDOS), *2018 Report on International Religious Freedom – North Macedonia*, 21/06/2019, <https://www.state.gov/reports/2018-report-on-international-religious-freedom/north-macedonia/> [geraadpleegd op 02/08/2019]

United Nations – Secretary General, *Statement attributable to the Spokesman for the Secretary-General on Prespa Agreement*, 13/02/2019, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2019-02-13/statement-attributable-the-spokesman-for-the-secretary-general-prespa-agreement> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

United Nations Committee against torture, *Concluding Observations on the Third Periodic Report of the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, 07/05/2015, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/MKD/CAT_C_MKD_CO_3_20486_E.pdf [geraadpleegd op 26/07/2018]

United Nations Women, *"New law spurs action, bringing protection to many"* 30/10/2014, <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2014/11/new-law-spurs-action-in-macedonia>, [geraadpleegd op 25/07/2018]

United Nations, *Human Rights Committee raises concerns about gaps in anti-corruption programmes, violence, discrimination in FYROM*, 26/03/2008, <https://www.un.org/press/en/2008/hrct699.doc.htm> [geraadpleegd op 25/07/2018]

United States Department of State (USDOS), *2002 Country Report on Human Rights Practices*, 31/03/2003, <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2002/> [geraadpleegd op 25/07/2018]

United States Department of State (USDOS), *2003 Country Report on Human Rights Practices*, 25/02/2004, <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2003/> [geraadpleegd op 25/07/2018]

United States Department of State (USDOS), *2004 Country Reports on Human Rights Practices*, 28/02/2005, <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2004/41695.htm> [geraadpleegd op 25/07/2018]

United States Department of State (USDOS), *2016 Report on International Religious Freedom*, 15/08/2017, <https://www.ecoi.net/en/document/1407758.html> [geraadpleegd op 25/07/2018]

United States Department of State (USDOS), *Country Report on Human Rights Practices 2011*, 24/05/2012, <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011/eur/186377.htm> [geraadpleegd op 25/07/2018]

United States Department of State (USDOS), *Country Report on Human Rights Practices 2016*, 03/03/2017, <https://www.ecoi.net/en/document/1394589.html> [geraadpleegd op 25/07/2018]

United States Department of State (USDOS), *Macedonia 2017 Human Rights Report*, 20/04/2018, <https://www.state.gov/documents/organization/277435.pdf> [geraadpleegd op 25/07/2018]

United States Department of State (USDOS), *North Macedonia 2018 Human Rights Report*, 21/06/2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/NORTH-MACEDONIA-2018-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

United States Department of State (USDOS), *North Macedonia 2019 Human Rights Report*, 11/03/2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/NORTH-MACEDONIA-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [Geraadpleegd op 09/06/2020]

United States Department of State (USDoS), *North Macedonia 2020 Human Rights Report*, 03/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/03/NORTH-MACEDONIA-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [Geraadpleegd op 12/08/2021]